DET JURIDISKE FAKULTET
UNIVERSITETET I BERGEN

NOTAT

til

Fakultetsstyret

Jnr. Arkiv	Sak nr. 44/16 Styremøte 7.06.2016

DELINNSTILLING II FRA STUDIEORDNINGSKOMITEEN

Den 28. april overleverte studieordningskomiteen sin Delinnstilling II. Den presenteres her for fakultetsstyret til orientering:

http://www.uib.no/sites/w3.uib.no/files/attachments/delinnstillingii-20160428.pdf

Dekan og direktør vil på vegne av fakultetet takke komiteen for det store arbeidet som er nedlagt i begge de to delinnstillinger. I første omgang legges innstillingen fram til orientering for styret. Dekan og direktør vil gå gjennom innstillingen nøye og vurdere de forslag som er fremmet. Eventuelle forslag til oppfølgning av arbeidet må være knyttet til at endringer må heve kvaliteten på masterstudiet. I første omgang vil vi komme tilbake til et forslag for styret om den videre prosessen og oppfølgningen av forslaget. Vi ser for oss at vi inviterer til en bred debatt om forslaget før vi går videre med konkrete forslag.

Dekan og fakultetsdirektør inviterer fakultetsstyret til å gjøre slikt

Vedtak:

Fakultetsstyret tar studieordningskomiteens Delinnstilling II til orientering.

Asbjørn Strandbakken dekan	Øystein L. Iversen fakultetsdirektør

Vedlegg:

Delinnstilling II fra Studieordningskomiteen

Delinnstilling II fra Studieordningskomiteen

Endelig innstilling avgitt 28. april 2016

Innhold

1 Innledning 4
2 Behovet for reform av studieordningen 6
2.1 Innledning 6
2.2 Vurdering av dagens ordning 6
2.3 Revisjonsbehovet for juristutdanningen 9
3 Grunnlaget for ny studiemodell 13
3.1 Innledning. Grunnleggende hensyn. 13
3.2 Særlig om forholdet generalistutdanning og «spesialisering» 14
3.3 Organisering av metodeutdanningen 16
3.4 Internasjonalisering 17
3.5 Utforming av bachelordelen 18
3.5.1 Noen generelle spørsmål på bakgrunn av høringsrunden 18
3.5.2 Læringsutbyttebeskrivelse for bachelordelen av studiet: 19
3.5.3 Strukturering av emnene på bachelordelen 19
3.6 Utforming av masterdelen 22
3.6.1 Læringsutbyttebeskrivelse for masterdelen av studiet 24
3.7 Forslag til fordypningsemner 25
3.7.1 Innledning 25
3.7.2 Strafferett og straffeprosess 25
3.7.3 Offentlig styring 26
3.7.4 Internasjonal og overnasjonal rett 27
3.7.5 Sentral formuerett 28
3.7.6 Velferdsrett, familierett, migrasjon 28
4 Styringsutfordringer ved gjennomføring av en ny studieordning 28
5 Undervisnings- og læringsopplegg (U&L) 30
5.1 Grunnlagsmodellen 30
5.2 Særlig om masterdelen 31
5.3 Spesialemnene 32
5.4 Masteroppgaven 33
6 Vurderingsformer 33
7 Arbeidsgruppe- og seminaroppgaver 35
8 Ressursbehov og kostnader 37
8.1 Innledning 37
8.2 Kostnader ved ny studiemodell – et anslag: 37
8.2.1 Bachelordelen: 37
8.2.2 Masterdelen: 37
8.3 Grunnlagsfaktorer for beregning av kostnadene 39
9 Implementering av ny studieordning 40

9.1 Innledning 40
9.2 Styringsmodell for studiet 41
9.3 Arbeidsseminar for samordning og pedagogisk utvikling 41
9.4 Overgangsordninger mellom gammel og ny ordning 41
9.5 Evaluering av ny ordning 42
Vedlegg 43
Mandat for komiteen, fastsatt av Fakultetsstyret i møte 8. september 2015 (sak 72/15) 43
Sammendrag av høringsinstansenes innspill 44
Nasjonalt Kvalifikasjonsrammeverk 50
Emnene i 1. – 3. studieår fordelt på høst- og vårsemester 53

1 Innledning

Delinnstilling I fra Studieordningskomiteen ble avgitt 11. februar 2015. Etter en høringsrunde ble innstillingen behandlet av fakultetsstyret i møte den 9. juni 2015. Fakultetsstyret gav i sitt vedtak studieordningskomiteen mandat til å videreføre arbeidet med å utarbeide beslutningsgrunnlag for styret med hensyn til innføring av ny studieordning på grunnlag av de retningslinjer fakultetsstyret fastsatte, innkomne høringsuttalelser, uttalelser på allmøtet m.v. Mandatet er inntatt som Vedlegg 1 til innstillingen.

Studieordningskomiteen konstituerte seg kort etter semesterstart – den 24. august 2015. Sammensetningen ble den samme som under arbeidet med delinnstilling I, med unntak av at studentrepresentantene ble skiftet ut. Komiteen har under arbeidet med Delinnstilling II hatt denne sammensetningen:

Ernst Nordtveit (leder)
Johanne Spjelkavik (koordinator og medlem)
Hans Fredrik Marthinussen (gruppe A)
Magne Strandberg (gruppe A)
Ragna Aarli (gruppe A)
Ingrid Margrethe Halvorsen Barlund (gruppe B)
Nathalie Gaulier (gruppe C)
Christine Stoltz Olsvik (gruppe C)
Carl Henrik Andersson (gruppe D) / Christine Schjerven (gruppe D)
Erling Kristoffer Ravnanger (gruppe D) / Lise Strandenæs (gruppe D)
Sandra Guderud (vara gruppe D)

Lars Skjold Wilhelmsen har fungert som konsulent for komiteen.

Komiteen legger med dette frem sin endelige innstilling, Delinnstilling II. Grunnlaget for arbeidet med delinnstilling II er i tillegg til Delinnstilling I og Fakultetsstyrets vedtak, de høringsuttalelsene som kom til delinnstilling I under høringsrunden i vår, og på allmøtet ved fakultetet som ble avholdt den 27. august 2015. Også innspill som kom som svar på en invitasjon fra komiteen til vitenskapelig ansatte til å gi innspill til utvikling av emner på bachelordelen og særlig masterdelen i november 2015, er tatt med i vurderingen. Oversikt over hovedinnholdet i høringsuttalelser og innspill er tatt med til slutt i denne innstillingen.

Komiteen legger i Delinnstilling II frem et forslag til studieordning som skiller seg nokså vesentlig fra det som ble skissert i Delinnstilling I. Av denne grunn, og også fordi mer utførlig begrunnelse for behovet for reform har blitt etterlyst i høringsuttalelser og innspill, har komiteen utdypet behovet for en helhetlig studiereform i Delinnstilling II. Delinnstilling II fremstår derfor langt på vei som en selvstendig innstilling som inneholder drøftelse av sentrale problemstillinger for utformingen av en studiemodell. For en del generelle og grunnleggende spørsmål er det likevel vist til den mer omfattende drøftelsen i Delinnstilling I.

Delinnstilling II er lagt opp slik at en først drøfter behovet for reform, med utgangspunkt i svakheter ved dagens ordning. Deretter drøftes noen sentrale problemstillinger for utforming av en ny studieordning, som forholdet mellom generalistutdanning og emnemessig fordypning. Deretter blir det gjort rede for det forslaget komiteen har samlet seg om og begrunnelsen for de valg som er gjort.

Mandatet går ut på at komiteen skal legge frem et fullstendig forslag til studieordning med emnebeskrivelser, utarbeidet i dialog med fagmiljøene. Etter at komiteen hadde foretatt en fornyet

vurdering av flere sider av forslaget på grunnlag av høringsuttalelser og det som kom fram på allmøtet, ble et nytt forslag til fagsammensetning og struktur sendt ut til lærerne ved fakultetet, tidlig i november 2015. Lærerne ble i brevet inviterte til å komme med innspill så vel til forslagene og til prosessen videre, og melde interesse i å delta i faggrupper for ulike emner. Lærerne ble også invitert til å tilkjennegi hvilke fagområder de ønsket å delta i utformingen av.

Komiteen mottok i alt 16 tilbakemeldinger, enkelte med flere avsendere. Disse innspillene er publisert her: http://www.uib.no/sites/w3.uib.no/files/attachments/32-sammenstilling-tilbakemeldinger-fra-laerere-november_2015.pdf

Noen av innspillene svarer konkret på det spørsmålet komiteen sendte ut, ved å ta opp forslag til emner som bør inngå, eller temaer som bør dekkes. Andre tar opp selve spørsmålet om det skal gjennomføres en reform og hvilke linjer den eventuelt skal følge. Det fremkommer også kritikk av prosessen som oppfattes som for lukket, og at den har gått for langt uten tilstrekkelig medvirkning fra de ansatte ved fakultetet. Komiteen ser at det ville vært en fordel med en sterkere involvering av fagmiljøene på et tidligere tidspunkt, men viser også til at de innspillene som har kommet fra fagmiljøet ved fakultetet og andre instanser i høringsrunden, i stor grad har blitt tatt hensyn til i den innstillingen som nå legges frem.

Et av de innkomne innspillene var undertegnet av 25 lærere. Her ble det etterlyst mer utførlig begrunnelse for behovet for en endring av studieordningen, på en måte som må oppfattes som at de stiller spørsmål ved grunnleggende premisser for prosessen og målsetningen med den. Også andre fagpersoner eller grupper av personer har kommet med kritiske merknader til enkeltdeler av forslaget, men da gjerne med en mer konkret begrunnelse. Den motstanden mot komiteens arbeid som kommer til uttrykk i brevet førte til at komiteen måtte vurdere grundig hvordan den skulle gå videre med arbeidet. Det framstod som klart at det ikke var grunnlag for å gå videre med planen om utarbeiding av fullstendige og konkrete forslag til emner på masternivå i samarbeid med faggrupper blant de ansatte, slik planen var og styrevedtaket legger opp til. Utarbeiding av en konkret og fullstendig studieplan vil være avhengig av deltakelse og betydelig innsats fra lærere med kompetanse i de ulike fagfeltene. Studieordningskomiteen har på dette grunnlag trukket den konklusjon at den ikke vil kunne levere et fullstendig og helhetlig forslag til ny studieordning, med forankring i fagmiljøene, slik mandatet tilsier.

Komiteen har likevel sett det slik at den bør fullføre sitt oppdrag så langt som mulig, ved å foreta en utredning av hvilken studieordning som best kan vareta de oppgaver og målsetninger fakultetet har for sin virksomhet, så langt det er mulig på bakgrunn av det materialet som foreligger. Med dette tar en sikte på å gi fakultetsstyret grunnlag for å ta stilling til om det skal gjennomføres en reform, hva den i tilfelle skal gå ut på og hvordan prosessen videre kan være.

Som det vil gå frem av utredningen nedenfor har komiteen gjennom arbeidet med delinnstilling I og II kommet til at de overordnede strukturene i dagens studieordning legger begrensninger for studentenes læring og for mulighetene til å utvikle læringsutbyttet i takt med samfunnets endringsbehov. Komiteen har derfor også etter de vurderinger som er gjort i arbeidet med delinnstilling II kommet til at den *sterkt* vil tilrå iverksettelse av en studiereform.

Dersom fakultetsstyret ønsker å gjennomføre en studiereform, gir delinnstilling I og II grunnlag for å treffe vedtak om en studieordning. Det vil deretter kunne iverksettes et arbeid med utforming av konkrete emner på grunnlag av styrevedtaket. Det er i innstillingen også pekt på mulige alternativer for en mer begrenset reform, men komiteens forslag er at en gjennomfører en fullstendig reform, basert på forslaget i Delinnstilling II.

2 Behovet for reform av studieordningen

2.1 Innledning

Iverksetting av en større studiereform krever til dels omfattende innsats av fakultetets ansatte, både faglig og administrativt. I høringsrunden har det fra flere hold vært reist spørsmål om en reform er nødvendig, og gjort gjeldende at nåværende ordning fungerer rimelig godt. Dommerforeningen mener at en reform ikke er påkrevet eller ønskelig, mens Advokatforeningen og Juristforbundet stiller seg positive til en reform i retning av en 3+2-ordning. Internt på fakultetet er det fra flere lærere gjort gjeldende at det ikke er noe reformbehov ut over mindre justeringer, og det er bedt om en nærmere begrunnelse for hvorfor en studiereform er nødvendig.

Komiteen mener at en reform kan bare forsvares dersom det er sannsynlig at en ved en omlegging av studiet kan oppnå vesentlige gevinster som ikke kan oppnås på andre måter. Komiteen mener å ha gitt en utførlig begrunnelse for reformbehovet og for de forslag som blir lagt fram i Delinnstilling I, se særlig kapitel 5 og 6. På grunnlag av de synspunkter som har kommet frem har komiteen foretatt en fornyet vurdering av dette spørsmålet, og vil nedenfor gi en mer helhetlig fremstilling av argumentene for og mot en endring, enn det som fremgikk av Delinnstilling I. For en bredere drøftelse vises det til Delinnstilling I.

Vurderingen av om en reform er ønskelig avhenger både av hvordan dagens ordning fungerer og av om det finnes alternativer som en mener er bedre. Drøftelsen av sistnevnte er knyttet til drøftelsen av det forslaget komiteen legger frem.

2.2 Vurdering av dagens ordning

Studieordningen av 2003 var et viktig steg fremover faglig og pedagogisk, og innebar en modernisering av det juridiske studiet, rettet mot å møte nye utfordringer. Det var likevel allerede ved innføringen av ordningen klart at den hadde svakheter. Ressurssituasjonen ved fakultetet var en vesentlig begrensende faktor for hvilke løsninger en kunne velge ved utarbeiding av gjeldende studieordning. Fakultetet hadde i 2001-2003 en lærerstab på 10-12 professorer, noen få førsteamanuenser, amanuenser og stipendiater, som samlet gav en stab på i underkant av 25 vitenskapelig ansatte. For å kunne makte undervisningsoppgavene hadde fakultetet de første årene 10-12 universitetslektorer, som i hovedsak var nyutdannede personer uten akademisk bakgrunn ut over dette, til å ta vesentlige deler av undervisningsoppgaven. I tillegg ble det benyttet eksterne undervisere, oftest praktikere som advokater, dommere og politijurister. Etter hvert som staben av vitenskapelig personale økte, ble antall universitetslektorer redusert, og behovet for eksterne undervisere har nesten falt bort, bortsett fra på spesialemnene. Med en så liten stab av ansatte med vitenskapelige kvalifikasjoner på doktorgradsnivå eller mer, i forhold til studenttallet som en hadde i 2003, var det lite rom for egentlig forskningsbasert undervisning. En måtte konsentrere undervisningen om sentrale emner og i stor grad i form av kateterundervisning i forelesninger og storgrupper. Den økte ressursbruken på de første årene av studiet har i stor grad vært muliggjort med studentundervisere (arbeidsgruppeledere).

Selv om ressurssituasjonen heller ikke i dag er tilfredsstillende, har det vært en sterk økning, både i antall ansatte og i kompetansenivået ved fakultetet. I dag har fakultetet 33 fast ansatte professorer, 15 førsteamanuenser, 2 universitetslektorer, 4 professor eller førsteamanuensis II, og 32 stipendiater (som i hovedsak har 25 % undervisningsplikt). Dette innebærer en kraftig økning av den akademiske kunnskapen og kapasiteten ved fakultetet i forhold til det situasjonen var i 2003, samtidig som

studenttallet har vært ganske stabilt. Dette gir i seg selv grunn til å vurdere om en ny studiestruktur og en videreutvikling av dagens pedagogisk opplegg ville kunne gi en mer optimal utnyttelse av den kapasiteten og kompetansen fakultetet har, enn en vil oppnå ved å sette de ressursene fakultetet nå disponerer inn i en studieordning konstruert for å kunne fungere noenlunde forsvarlig med langt mindre lærerressurser.

Motstand mot studiereformen av 2003 innad på fakultetet, førte til at det ble inngått kompromisser og at deler av den foreslåtte reformen ikke ble gjennomført fullt ut. Fagene på fjerde studieår ble i liten grad berørt av reformen, og studiet her var i utgangspunktet som tidligere, blant annet uten obligatorisk undervisning, men det ble innført obligatoriske skriftlige oppgaver. Dette ble senere påpekt av programsensorene i rapport nr. 1 der de anbefalte å innføre mer obligatorisk undervisning på 4. studieår.

Studiereformen av 2003 hadde i stor grad karakter av et nybrottsarbeid, der en ikke hadde mye erfaringsmateriale å bygge på, selv om universitetene i Uppsala og Maastricht i noen grad tjente som mønster. Dette er i seg selv en grunn til å foreta evalueringer av studieordningen etter at en har samlet erfaring. Dagens studieordning har vært gjennom to større evalueringer: den første i regi av NOKUT i 2007 der alle de tre norske masterprogrammene og PhD-programmene ble evaluert, samt at masterprogrammet i Bergen ble evaluert lokalt i henhold til UiB sin kvalitetshåndbok i 2013. Programsensorer har levert fire rapporter. Ulike sider ved programmet har vært gjennom særskilte evalueringer, spesielt etter omlegginger. De obligatoriske emnene evalueres hvert år, mens evalueringshyppigheten for spesialemnene er lavere. Evalueringene har ikke ført til større endringer i studieprogrammet, kun mindre justeringer. Det har også skjedd endringer som følge av økonomiske hensyn.

Dagens kursmodell fremstår etter komiteens oppfatning med fremtredende strukturelle svakheter som påvirker studentatferd, læringsutbytte, læreratferd og også forskningsmiljøet. De tiltak som har vært gjort for å bøte på svakheter som er påpekt ved evalueringer m.v. har ikke vist seg tilstrekkelige. De viktigste svakhetene kan sammenfattes i følgende punkter:

1) Svakheter med følger for studentene

- *Tidsrammen for kursene (særlig 1.-3. år) vrir studieatferd i uønskede retninger*
    - Studentene premieres for detaljkunnskap i et begrenset kunnskapsfelt.
    - Studentene gis liten anledning til refleksjon.
    - Studenten gis liten anledning til å se metodisk og faglig sammenheng mellom de ulike fagene.
- *Mangel på skrivetrening og kvalifisert tilbakemelding*
    - Små likartede oppgaver gir begrenset skrivetrening og svakt grunnlag for masternivå.
    - Grunnleggende opplæring i skriving av større akademiske tekster kommer for sent til at (mange) studenter klarer å nyttiggjøre seg dem på en god nok måte.
    - I hovedsak bare tilbakemeldinger fra medstudenter, gruppeledere og eksterne lærere på skriftlige arbeider.
- *Mangel på progresjon*
    - Myten om at ”alle fag holder masternivå” stenger for progresjon gjennom studieløpet, slik at nivået mot slutten av studiet blir for lavt.
    - Fjerde studieår øker tidsrammen for kursene, men endrer (hever) ikke ambisjonsnivå.
    - Ingen krav til sammenheng mellom spesialemner på 5. studieår.
- *Tilfeldige rekkefølger mellom fag*

- Flere fag kommer i dag på et så sent stadium at det begrenser innholdet på fag tidligere i studiet, og det er særlig problematisk at en del grunnleggende temaer introduseres for sent.
    - Eksempel: Emnet *Rettsstat og menneskerettigheter* kommer først på 3. studieår, men angår grunnleggende spørsmål som også er relevante for tidligere emner på studiet, f.eks. tingsrett og forvaltningsrett. Undervisningen i tingsrett og forvaltningsrett ville i større grad kunnet ta opp menneskerettighetsaspektene hvis studentene hadde vært gjennom *Rettsstat og menneskerettigheter*.
- Andre emner på dagens studieordning introduseres så tidlig at studentene ikke forstår hvor viktige de faktisk er.
    - Eksempel: Ex phil er i dag plassert på første semester første studieår, men det er grunn til å tro at studentene ville fått mer ut av f.eks. øvelsene knyttet til språk- og argumentasjon dersom studentene på forhånd hadde fått mer øvelse i å skrive praktiske oppgaver innenfor et dogmatisk emne. I tillegg er det kun ca. 2/3 av de nye studentene som tar ex phil her.
- Det har vært foretatt justeringer i enkeltemners størrelse og plassering i studiet, noe som kan ha påvirket helheten i studiet.

En årsak til at rekkefølgen mellom fagene ikke er optimal, er at det ved fastleggingen av rekkefølgen mellom fagene ble lagt vekt på at det skulle være mulig å få til overgangsordning mellom gammel og ny ordning, uten for store kostnader og ulemper for studentene, og uten at studentene «tapte» viktig fag.

Dagens studiestruktur er med andre ord ikke utelukkende et resultat av faglige og pedagogisk motiverte valg: økonomi, pragmatikk, tradisjon, fagmiljøenes størrelse og styrke og fagenes status har hatt betydning for strukturen.

- *For snevert fokus på praktikerjuss*
    - Fag som ikke har konkret, praktisk «juridisk verdi» har over tid blitt presset ut av jusstudiet. Sosialøkonomi og sosiologi som tidligere inngikk som en del av studiet er tatt ut, og studentene får, med unntak av rettshistorie, ingen erfaring med å håndtere andre vitenskaper i møte med juss. I et samfunn som i stadig større grad «vitenskapeliggjøres», i den forstand at det stilles krav til en anerkjent vitenskapelig forankring av argumentasjon, utgjør dette et stadig voksende problem for juristers praktiske virke. De jurister vi utdanner i dag gis gjennom studiet ikke tilstrekkelige verktøy for å kunne håndtere andre fags forskningsmetode. De må på egen hånd lære seg hvordan de skal forholde seg til argumenter f.eks. om allmennprevensjon i strafferetten (kriminologi), rettsreglenes preventive effekt (rettssosiologi), hvilken løsning som er samfunnsøkonomisk gunstig (makroøkonomi), naturvitenskapelig metode (jf. f.eks. medisinske vurderinger og rettspsykiatri) og om en empirisk undersøkelse er til å stole på (samfunnsvitenskapelig metode). De møter heller ikke de resultatene andre vitenskaper har nådd i analysemetoder for effekten av rettslige løsninger (rettsøkonomi og adferdsøkonomi). Også kunnskap om kommunikasjon og andre former for konflikthåndtering bør studentene i hvert fall komme i kontakt med i løpet av studiet. Selv om det er klart at et jusstudium ikke kan sette studentene inn i alle disse metodene, er det en stor mangel at studiet i dag ikke gir studentene et minimum av grunnlag for å kunne kommunisere med andre vitenskaper.

- *Internasjonale rettskilder er i stor grad skilt ut i egne «fag»*
    - Det er en vesentlig svakhet ved dagens studieordning at rettskilder av internasjonal karakter i dag er skilt ut i egne fag. Det gjør at f.eks. betydningen av menneskerettigheter og EØS-retten ikke kommer tilstrekkelig klart frem, f.eks. i forvaltningsrettsfaget, i tingsretten og formueretten m.v.

2) Svakheter med følger for læreratferd og forskningsmiljø

- *Kursmodellen vrir læreratferden i uønskede retninger*
    - Nivåkontroll i eksamenssensuren blir en finsiling av marginale forskjeller fordi kunnskapsfeltet studentene prøves i er begrenset.
    - Korte kurs, kombinert med en viss tradisjon for å legge liten vekt på metode innenfor de enkelte fagene, fører til for sterkt fokus på kunnskapsstoff i faget.
    - Gjennom skrivetreningen blir studentene flinke til å skrive godt strukturerte besvarelser, men oppgavenes utforming gjør det vanskelig å skille kandidatene

  Kursmodellen gir ikke grunnlag for lærersamarbeid på tvers av kurs og bidrar derved til en sementering av faggrenser.

- *Mangel på progresjon vanskeliggjør studentaktiv forskning*
    - Et nesten uendret ambisjonsnivå fra 1.-3 til 4. og 5. studieår vanskeliggjør dybdestudier på masternivå og muligheten til å involvere studenter i forskningsaktivitet og å oppdage og rekruttere forskertalenter. Sidetallsfokuset på litteratur har bidratt til å begrense litteraturen i det enkelte emne. Emneansvarlig må prioritere svært hardt og begrensningen har gjort det vanskelig å trekke inn både forskningsartikler og utenlandske kilder.

- *Mangel på styringsverktøy og struktur for faglig utvikling av emneinnhold*
    - Emneansvarlig har siden starten vært oppfordret til å avstemme kursinnhold med nærliggende kurs. Det har vært forsøkt satt inn strukturer som skulle avhjelpe, men disse har i liten grad fungert og slik avstemming har i liten grad blitt gjort.
    - Med mindre emneansvarlig selv har øye for helheten i studiet, vil innholdet i kurset utvikles utelukkende fra et faglig perspektiv, og ikke ut fra et mer helhetlig perspektiv på studiet. Flere emner har utviklet seg langt bort fra det opprinnelige forslaget i studieplanen. En slik utvikling kan være nødvendig og ønskelig som følge av samfunnsutvikling og den rettslige utviklingen, men det er viktig at også hensynet til det samlede studiet blir varetatt i prosessen. Studieutvalget får seg forelagt endringsforslag ett etter ett og vil dermed ikke så lett kunne se hvordan endringene virker i forhold til programmets læringsutbyttebeskrivelser.
    - Mangel på krav til rotasjon i emneansvar kan føre til at faglig innhold og kursoppgaver ligger fast i flere tiår.

2.3 Revisjonsbehovet for juristutdanningen

Endringsbehovet for juristutdanningen må sees i sammenheng med de krav som generelt stilles til høyere utdanning i vår tid. Regjeringen forbereder en stortingsmelding om kvalitet i høyrere utdanning og forskning våren 2017. Sektoren er invitert til å komme med innspill. Det pekes i høringsbrevet på at det norske samfunnet har et sterkt behov for å ruste seg for en mer kompleks og omskiftelig verden, særlig i en situasjon med klimaendringer, fallende petroleumsinntekter, migrasjon og demografiske

endringer, teknologiutvikling, urbanisering m.m. Samfunnet er avhengig av at universiteter og høyskoler gjennom forskning og utdanning kan levere den kunnskap og kompetansen samfunnet trenger for å møte disse utfordringene. Det samme påpeker Produktivitetskommisjonen i sin andre rapport «Ved et vendepunkt: fra ressursøkonomi til kunnskapsøkonomi» vil også ha virkninger for kravene til høyere utdanning. Dette er utfordringer som også vil møte juristutdanningen med full tyngde, og vil kreve at den faglige innretningen og kvaliteten på forskning og utdanning er relevant for fremtidens utfordringer og holder et høyt faglig og pedagogisk nivå. Noen mangler ved studieordningen vil kunne avbøtes ved enkelttiltak som styrking av emner eller ved endringer av det faglige innholdet m.m. innenfor de enkelte emner. Strukturelle svakheter ved studiet som påvirker studentenes læringsutbytte totalt sett, vil derimot ikke kunne avbøtes ved enkelttiltak eller delreformer av enkeltemner. Komiteen har gjennom sitt arbeid blitt mer og mer oppmerksom på strukturelle svakheter ved studiet, som svekker studentenes læringsutbytte og den faglige progresjonen. Studiestrukturen fremmer heller ikke studentenes mulighet for deltakelse i forskningsaktivitet på den måten det forventes i et moderne masterstudium. I andre studier har det skjedd en utvikling i retning av mer aktiv involvering av studentene, særlig på masternivå men også på bachelornivå, i forskningsaktivitet på en måte som fremmer dyptgående og selvstendig forståelse. Jusstudiet har ikke hatt en slik utvikling, trass i innføring av obligatorisk masteroppgave. Det er vanskelig å endre noen elementer i dette, uten at det også får konsekvenser for andre deler av studiet.

Dette kan illustreres med et enkelt eksempel: Det er vanskelig å bøte på de utfordringene som oppstår som følge av at enkelte grunnleggende emner undervises på et for sent stadium i studieløpet. Som tidligere nevnt er menneskerettigheter et grunnleggende rettsfelt som griper inn i mange flere rettsområder enn det et isolert menneskerettighetsfag kan gir inntrykk av. Dette kan man ikke rette opp ved endringer innenfor rammene av dagens emne i *Rettsstat og menneskerettigheter isolert*. En må i stedet endre strukturen slik at menneskerettigheter kommer inn i alle de fagene der menneskerettigheter er relevante rettskilder. Flytting av dette emnet til et tidligere studieår, vil få konsekvenser for sammensetningen av dette studieåret ellers og for sammensetningen av tredje studieår. Straks man forsøker å bøte på problemer som ikke kan isoleres til ett enkelt emne, vil store deler av studieordningen settes i spill. Og ettersom eksemplet om menneskerettigheter bare er ett av flere slike strukturelle problemer som bør bøtes på, er det etter komiteens oppfatning klart nødvendig å reformere hele studiet med sikte på å finne en struktur som gir en best mulig totalløsning i stedet for å gjøre enkelte tilpasninger innenfor dagens struktur.

Konkrete tiltak for å bøte på enkeltsvakheter har allerede vært prøvd ut. Slike tiltak krever mye ressurser, og effekten av ressursinnsatsen vil gjerne være liten, fordi de strukturelle svakhetene bremser effekten av disse enkelttiltakene. Fakultetet har for eksempel innført en ordning for masteroppgaven med sikte på å hjelpe studentene bedre i gang tidlig, med skriving av prosjektbeskrivelse, med workshop m.m. Disse tiltakene kan ikke oppveie det faktum at studentene siste semester i studiet, for første gang står overfor den utfordringen det er å skulle skrive et større arbeid. Dette problemet kan bare motvirkes ved en studiestruktur og et faglig opplegg der studentene både skriver bacheloroppgave og får en mer omfattende og grundig metodisk skolering gjennom studiet.

Spørsmålet om delreformer er tilstrekkelig avhenger ikke bare av hvordan studieordningen fungerer i dag, men også av hvordan en mener dagens studieordning er tilpasset de utfordringer en kan vente at juristprofesjonen vil stå overfor i fremtiden, med de utviklingstrekk som en kan forutse.

Som påpekt i Delinnstilling I kap. 5 og kap. 6, har det skjedd omfattende endringer i rettssystemet og i samfunnet siden 2003. Nasjonalt og globalt skjer det omfattende endringsprosesser som i årene som

kommer vil påvirke rettssystemet, juristers rolle og arbeidsmåte og øke behovet for å kunne samarbeide med folk fra andre fagområder for å kunne utvikle kunnskapsbaserte løsninger på komplekse problemer. Utviklingen i informasjonsteknologi, effektivitetskrav, globalisering av tjenester (også de rettslige) og liberalisering av markeder, har allerede ført til store endringer i juristrolle og arbeidsmåte og denne utviklingen vil fortsette i minst det samme tempo som i dag. Utviklingen i informasjonsteknologi påvirker både undervisnings- og studiemetoder, mulige prøvningsformer, kildetilgang både for studenter og jurister i yrkeslivet og vil i fremtiden føre til dyptgripende endringer i juristrollen og juristers arbeidsoppgaver. Dette vil også ha virkning for hvordan rettsstudiet kan og bør legges opp.

Arbeidshverdagen dagens studenter vil møte som jurister er allerede vesentlig endret i forhold til situasjonen fra 10-15 år tilbake, ved at enorme informasjonsmengder om rettskilder og litteratur er tilgjengelig til enhver tid. Dette vil ikke bli mindre i fremtiden. En må anta at deler av det arbeidet som i dag utføres av jurister kan forenkles eller rasjonaliseres ved bruk av teknologi, på en måte som vil påvirke juristenes arbeidsoppgaver og rolle i samfunnet. Utdanning og trening i bruk av nye arbeidsverktøy vil bli viktig. Behovet for «paratkunnskap» vil avta når lovtekst, rettspraksis og litteratur er tilgjengelig på nettbrett og mobiltelefon. Derimot vil behovet for evne til å sortere store informasjonsmengder, finne frem til og å analysere det relevante materialet og foreta faglig forsvarlige vurderinger bli stadig viktigere.

Arbeidsmarkedet for jurister er også i sterk endring. Det er i dag et klart mindretall av studentene som ender opp i tradisjonelle juristyrker som dommer, advokat eller politijurist. Samfunnet har bruk for jurister med ulik kompetanse, og også for personer med juridisk kompetanse i kombinasjon med andre fagområder. Studiet bør innrettes slik at det gir mulighet for studentene til å rette studiet inn mot emner og problemområder som de er interesserte i og kan ha interesse av å arbeide med senere i livet. Ved å ha større innslag av valgfrihet i studiet, vil vi både kunne gi samfunnet et bredere spekter av juridisk kompetanse allerede ut av jusstudiet, og det vil også i en del yrker kunne føre til at fagkombinasjoner vektlegges i tillegg til rene karaktervurderinger. Det virker i dag på mange områder tilfeldig hvordan grensene trekkes mellom fag som alle jurister må være innom i løpet av jusstudiet, f.eks. straffeprosess og familie- og arverett på den ene siden, opp mot f.eks. selskapsrett, bevisbedømmelse og personvern og bildehåndteringsproblematikk som i dag i liten grad berøres.

De nye rettslige problemstillingene som vil oppstå på grunn av den teknologiske utviklingen, klimaendringer og miljøproblemer, utviklingen innenfor andre vitenskaper m.m. er det gjort rede for i Delinnstilling I, og dette vil ikke bli utdypet her, ut over å peke på at jurister i økende grad vil bli stilt overfor problemstillinger som vil kreve kunnskap og forståelse for komplekse samfunnsmessige, teknologiske, økonomiske og økologiske sammenhenger, der tidligere rettspraksis i mindre grad vil gi veiledning om hvorledes regler bør utformes eller hvilke avgjørelser som er best. Fra slutten av 1800-tallet til rundt 1990 var sosialøkonomi en del av det juridiske studiet, noe som gav jurister mulighet for å kunne kommunisere med økonomer og å forstå samfunnsøkonomiske problemstillinger. Fra slutten av 1960-tallet var også sosiologi en del av studiet til dette gikk ut, samtidig med sosialøkonomien. Studiet inneholder i dag ingen fag som forbereder studentene på kommunikasjon med andre fagområder eller å forstå andre fagområders vitenskapelige metode. Komiteen mener det er viktig at studentene får innsikt i metodikk for å forstå rettsreglers virkning på samfunnsutviklingen og på vurdering av empirisk kunnskap.

Den økende nasjonale og internasjonale konkurransen om studenter til master- og PhD-programmer gjør det også nødvendig for fakultetet å ha sterkt fokus på utviklingen av studieprogrammet. Fakultetet som utdanningsinstitusjon vil på samme måte som universitetssamfunnet ellers, stå overfor nye

utfordringer blant annet i form av konkurranse om studenter. For fakultetet vil det derfor være viktig å kunne utvikle studieprogram som er attraktive og konkurransedyktige i forhold til andre nasjonale og internasjonale utdanningsinstitusjoner. Selv om fakultetet i dag har god tilgang på kvalifiserte søkere til studieprogrammet, kan en ikke legge til grunn at det alltid vil være tilfellet. Nasjonalt må en regne med videre oppbygging av konkurrerende utdanningstilbud både på bachelor- og masternivå. En må også regne med økende konkurranse fra utenlandske utdanningsinstitusjoner. Det nåværende studieprogrammet har vært en grunn for mange studenter til å velge Universitetet i Bergen fremfor andre studiesteder, men også andre studiesteder utvikler sine studieprogrammer og det er nødvendig å være i forkant av utviklingen og være bevisst hvilken profil fakultetet skal vektlegge.

Arbeidsmarkedet for jurister har i større grad enn mange andre yrker vært nasjonalt, ved at jurister gjerne må mestre norsk språk og norske rettsregler. Likevel kan en vente at det også for jurister vil oppstå større konkurranse fra personer med utdanning fra andre land. En stor del av norsk næringsliv er rettet mot utlandet og også det offentlige må i stadig større grad forholde seg til andre land og internasjonale organ. Dersom ikke norske jurister utdannet i Norge har et kompetansenivå både i norsk og internasjonal rett som gjør at de kan levere tjenester av høy kvalitet som verdsettes internasjonalt, må en regne med at både næringslivet og også det offentlige vil skaffe seg juridiske tjenester på det internasjonale markedet, noe som allerede i en viss grad skjer.

Vi ser allerede at norske jusstudenter tar deler av sin utdanning i utlandet og gjerne en ekstra LLM-grad. Dette er positivt og noe fakultetet har lagt til rette for og oppfordret til, men det er likevel nødvendig at fakultetet kan tilby utdanning som holder høy internasjonal standard, blant annet for å trekke til seg utenlandske studenter som erstatning for egne studenter som reiser ut. For å lykkes i den internasjonale konkurransen om gode studenter, må fakultetet utvikle både forsknings- og utdanningsaktiviteten i takt med den nasjonale og internasjonale utviklingen.

Valg av studiemodell er også viktig for utvikling av forskningsvirksomheten ved fakultetet. Dette krever en struktur i studiet som gjør det mulig å involvere studentene i forskningsaktiviteten. Forskningsbasert undervisning betyr mer enn at læreren forteller studentene hva han eller hun har funnet ut i sin forskning. Det er i dag et krav fra politiske myndigheter, spesielt til de fire forskningsintensive universitetene, at studentene må inkluderes i forskning og forskningsmetodikk. Dette kan en oppnå ved å innføre fordypningsemner på masternivå, slik komiteen vil foreslå, og på sikt må dette også skje på bachelornivå.

Tradisjonelt har en sett det slik at utdanningsvirksomheten bygger forskningen og at forskningen dermed er det sentrale. Det er viktig å peke på at sammenheng mellom utdanningsaktiviteten og utviklingen av forskningsaktiviteten ved fakultetet går begge veier. En studieordning som åpner sterkere for forskningsbasert undervisning ved å engasjere studentene i forskningsaktiviteten vil også virke stimulerende på forskningen og kan gjøre studentene til en ressurs også i forskningsaktiviteten.

Det må også pekes på at norske universiteter i stor grad er finansiert på grunnlag av studieplasser og studiepoengproduksjon. Fra 2017 vil også ferdige kandidater inkluderes i finansieringsmodellen, samt at utveksling vil gi større uttelling. Utdanningsvirksomheten danner dermed en vesentlig del av det finansielle grunnlaget også for forskningsaktiviteten. Ikke minst gjelder dette for fakultetet i Bergen siden UiB har valgt å i stor grad videreføre Kunnskapsdepartementets finansieringsmodell til fakultetene, og det faktum at fakultetet har få eksternfinansierte midler.

For fakultetet vil 3+2 modellen kunne være et bedre grunnlag for strategisk utvikling både personal- og forskningsmessig enn dagens ordning. Bl.a. vil fordypningsemnene som blir foreslått i masterdelen åpne for flere faglige samhandlingsrelasjoner mellom studenter og lærere, og kanskje for å gjøre

enkelte forskergrupper om til forskningsgrupper. Fordypningsemnene vil gi grunnlag for å utvikle innholdet i studiet i samsvar med aktuelle samfunnsproblemer og nasjonal og internasjonal rettsvitenskapelig diskusjon, der en kommer bort fra at målet med studiet skal være innlæring av et på forhånd nøye avgrenset fagstoff. Pedagogisk har man ennå ikke fullt ut klart å utnytte det læringspotensialet for studentene som ligger i at studiets bygger på problembasert læring, der de skal trekke inn relevant materiale for analyse av problemstillingene de blir presentert for.

Alternativet til å innføre en ny studieordning vil være å sette inn konkrete tiltak for å avhjelpe svakheter ved dagens studieordning, slik en for eksempel har gjort for å styrke masteroppgaveskrivingen. Det er også andre områder som vil kreve betydelig omlegginger og innsats for å avhjelpe strukturelle svakheter i studieordningen. Komiteen vil fastholde at en strategi som går ut på å foreta stegvise delreformer ikke har mulighet til å nå de resultater som en kan oppnå ved en total studiereform etter de linjer som foreslås her.

3 Grunnlaget for ny studiemodell

3.1 Innledning. Grunnleggende hensyn.

På bakgrunn av de svakheter som kan påvises ved dagens modell, er komiteens oppfatning at det kan oppnås vesentlige forbedringer ved en reform basert på en 3+2 modell, som også kan gjennomføres innenfor rammen av dagens 5-årige mastermodell, slik komiteen foreslo i Delinnstilling I. På bakgrunn av høringsrunden og andre innspill har komiteen likevel gjort til dels vesentlige endringer i forslaget til studiemodell, både for de tre første årene, og ved utarbeidelsen av modellen for masterdelen på de to siste årene. I det følgende vil det derfor først og fremst gjøres rede for disse endringene og det vises til Delinnstilling I for omtale av de enkelte emnene på bachelordelen. Utformingen av masterdelen er i all hovedsak ny i innstillingen her, og vil bli gjort rede for nedenfor.

Det formelle utgangspunktet for arbeidet er at studieplanen skal oppfylle NOKUT sine krav og at læringsutbyttebeskrivelsene er i samsvar med nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for høyere utdanning sine krav for bachelornivå og for masternivå, slik det er gjort rede for i Delinnstilling I. Kvalifikasjonsrammeverket er tatt inn Vedlegg 3.

For å realisere de målsettingene for utdanningen som fremgår av kvalifikasjonsrammeverket på en bedre måte enn etter dagens ordning, legges det i forslaget til reform særlig vekt på følgende tiltak:

- Gjennom studieopplegget må studentene møte utfordringene i morgendagens samfunns- og rettskildebilde, og tilegne seg nødvendig funksjonsdyktighet til å mestre disse utfordringene. Studentene må også utvikle en livslang ferdighet til å navigere i en stadig mer kompleks og flerfaglig virkelighet. Til det kreves en faglig sammenhengende fordypning som samtidig åpner for å trekke inn relasjoner til «støttedisipliner». Dette vil en etter forslaget oppnå både gjennom parallelle kurs i bachelordelen og ved de lengre tidsflatene for studium av emnene på masterdelen.
- Den tidsmessige rammen for fordypning i masterdelen, åpner for mulighet til mer studentaktiviserende læring og forpliktelse, enn det som er mulig å få til i nåværende studieopplegg. Bruken av teknologi gir muligheter for mer aktivisering av læringen enn det som hittil er realisert gjennom video-opptak av forelesningene. Dette gjelder både for de tre første årene og for masterdelen.
- Den tidsmessige rammen åpner også for mer samhandling mellom lærerstab og studenter og involvering av studenter i forskningsaktivitet. Dette kan bl.a. skje ved bedre utnyttelse av

muligheten for at masteroppgaver kan knyttes til de ansattes vitenskapelige prosjekt og ved tilrettelegging av temaområder som dekker flere masteroppgaver, enten de er av 30 eller 60 studiepoengs omfang.

- Bachelordelen vil ha som formål å gi studentene den nødvendige kunnskap og oversikt over de sentrale deler av rettssystemet, og også grunnleggende metodiske kunnskaper og ferdigheter, mens masterdelen skal gi studentene mer dyptgående kunnskap i minst to rettsområder, vitenskapsteori og metode samt trening i løsning av komplekse rettsspørsmål med grunnlag i nasjonale og internasjonale rettskilder. Internasjonal orientering og metodisk forståelse må styrkes innenfor de ulike emner.
- Den foreslåtte 3+2 modellen er i likhet med dagens modell basert på problembasert læring som pedagogisk grunnlag. Gjennom det faglige tilfang og opplegg, sammen med en vesentlig styrking av ferdighetsaspektene (inkludert juridisk metode), vil denne modellen gi et bedre «generalist»-grunnlag enn dagens modell, bl.a. ved å konsentrere studiet om de mest sentrale «byggesteinene» i rettssystemet og ved å løfte det faglige blikket mot utviklingstrekk i vårt samfunn, internasjonal utvikling og i rettsvitenskapen. I tillegg vil masterdelen gi en faglig fordypning og ferdigheter bl.a. i forhold til bruk av et stadig endret, økt og mer komplekst rettskildebilde, som vil gjøre studentene bedre i stand til å møte nye og ukjente problemstillinger og rettsområder.

3.2 Særlig om forholdet generalistutdanning og «spesialisering»

Kritikken mot forslaget i Delinnstilling I har delvis vært at den hevdes å svekke generalistutdanningen til fordel for spesialisering, ved at det er foreslått at studentene på masterdelen skal velge ett av flere fordypningsemner som skal studeres grundigere enn etter dagens ordning, slik at det kan velges noe ulik retning på masterdelen. Med «generalistutdanning» menes at studentene har fått utdanning i de mest sentrale deler av rettssystemet, slik at de i yrkeslivet skal kunne mestre alle juridiske spørsmål de stilles overfor. Det ligger vel også i begrepet at alle jurister i hovedsak studerer de samme emnene, slik at en «jurist» er en «jurist».

Allerede i dag er idealet om generalistutdanning noe av en illusjon. Kravet til generalistutdanning kan ikke innebære at studentene lærer om alle rettsområder, ikke engang alle sentrale rettsområder. Juss-studiet må ta sikte på at studentene tilegner seg kunnskaper og ferdigheter som gjør dem i stand til å løse rettsspørsmål. Dette krever innsikt i grunnleggende rettsområder og allmenne rettsprinsipper og først og fremst metodisk trening og forståelse som gir grunnlag for å gå inn i nye rettsområder. Norske dommere avgjør for eksempel rettsspørsmål fra store og komplekse rettsområder som ikke har vært en del av det obligatoriske studiet verken i Bergen eller andre steder, som markeds- og konkurranserett, immaterialrett, selskapsrett, odelsrett, skatterett osv. For en del områder som forsikringsrett, entrepriserett, sjørett, husleierett og arbeidsrett, vil studiet av generell kontraktsrett gi et grunnlag, men også på slike områder oppstår det kompliserte og særpregede problemstillinger som ikke har vært en del av studiet. Det er også en realitet at studiet av mange rettsområder under dagens ordning er avgrenset til sentrale og grunnleggende spørsmål og langt fra dekker hele faget.

Det har således aldri vært et krav til en jurist at han skulle ha utdanningsmessig bakgrunn i alle deler av rettssystemet, og et slikt krav er langt mindre realistisk i dag enn noensinne.

I tillegg kommer at mange rettsområder som inngår i studiet, vil utvikle seg så raskt med ny nasjonal og internasjonal lovgivning og rettspraksis at kunnskapen fra studiet vil kunne være foreldet innen kort tid. Den teknologiske og økonomiske utviklingen kan også føre til at rettsområder forsvinner eller endrer karakter. Vekselloven og sjekkloven tar fremdeles plass i lovsamlingen, og var tidligere

sentrale i studiet for mange jurister, men fenomenet veksel og sjekk har i praksis så godt som forsvunnet. Elektronisk betalingsformidling eller verdipapirregistrering har overtatt og reiser nye rettslige problemstillinger som jurister må ta stilling til, uten å ha hatt dette som en del av studiet.

En har lagt til grunn at evnen til å sette seg inn i nye rettsområder og ta stilling til rettsspørsmål er det som kjennetegner det å være jurist. Endringstakten og veksten i rettssystemet er likevel så omfattende at det er nødvendig å legge enda større vekt på å forberede fremtidens jurister på dette, ikke ved å lære dem flere rettsområder, men ved å utdanne dem i grunnleggende rettsområder og rettsprinsipper, rettslig analyse og rettslig metode.

Utviklingen i arbeidsmarkedet for jurister har også ført til at det er langt vanskeligere enn før å ta stilling til hvilke rettsområder som bør inngå i en generalistutdanning. Det er i dag ca. 30.000 jurister i Norge. Den yrkesmessige spredningen er stor, og studiet må ta sikte på å forberede studentene for et stort spekter av yrkesvalg. For noen yrkesgrupper som advokater er det etablert særskilte krav til praksis og utdanning etter studiet. En vil heller ikke tilsette jurister i fast dommerstilling uten at de har flere års praksis etter avsluttet masterstudium, selv om det ikke er lovfestet krav om dette.

Også tanken om at alle jurister har lært det samme er langt på vei illusorisk. Studieordningene har variert over tid, og de tre lærestedene i Norge har ulike studieordninger med til dels ulike fag og ulike innretninger på emnene, uten at dette synes å ha skapt noen problemer i praksis. Fire år med felles obligatoriske fag er i en internasjonal sammenheng nesten unikt, og det er vanskelig å se for seg at det norske rettssystemet krever en langt større grad av en fellesjuridisk grunnplattform enn andre land i Europa.

Hva som eventuelt ligger i begrepet generalistutdanning i dagens situasjon er følgelig ikke klart. Det vil fremdeles være viktig at jurister har kunnskap og innsikt i de grunnleggende og sentrale deler av rettssystemet, og grunnleggende rettsprinsipper, men det er like viktig at de har kunnskaper og ferdigheter til å kunne navigere og orientere seg i rettskildematerialet og den omfattende informasjonsstrømmen og til å analysere og ta stilling til rettsspørsmål også på andre rettsområder enn de som har vært arbeidet med under studiet. Komiteen mener at den gjennom sitt forslag opprettholder en ordning der studentene vil ha en bred nok faglig basis til å kunne fungere i alle stillinger, men det er lagt større vekt på den metodiske opplæringen og på grunnleggende rettsprinsipper, sammenhenger og internasjonalisering enn etter dagens ordning. En mer systematisk og pedagogisk motivert oppbygging av de tre første studieårene enn i dag vil dessuten kunne gi en vesentlig gevinst med hensyn til å sikre den generelle plattformen for juridisk kunnskap for våre studenter.

En har likevel merket seg at noen høringsinstanser gjør gjeldende at studentene bør ha en større bredde i fagporteføljen fra studiet. En har derfor, som det skal gjøres rede for nedenfor, foreslått en ordning der masterstudentene kan velge å først ta et fordypningsemne på fjerde studieår, og deretter på femte studieår ta A-delen av et annet fordypningsemne, som så kan kombineres med masteroppgaven. En student kan på denne måten i løpet av masterstudiet gjennomføre dyptgående studier i for eksempel sentral formuerett og forvaltningsrett. Dette mener en kan gjøres uten å fire for mye på kvalitetskravet, selv om det innebærer at studentene på femte året studerer et emne som er beregnet på studenter på fjerde studieår.

Studenter som velger dette alternativet vil få en dyptgående utdanning innenfor to sentrale rettsområder, i tillegg til den bredden som ligger i studiet på de tre første årene. Komiteen mener dette fjerner den bekymring som er reist om for sterk «spesialisering» på studiet. Det vil likevel være åpning for studenter som ønsker å ta et mer spesialisert fordypningsemne det siste året, som en videreføring

av fordypningsemnet fra fjerde studieår, uten at dette diskvalifiserer dem fra å være «generalister» i den forstand at de har en alminnelig juridisk kompetanse som gjør dem i stand til å fungere som jurister i det norske og internasjonale samfunnet. Vi minner også om at omstruktureringen av de tre første studieårene skal bidra til å sikre at disse studentene har en tilstrekkelig generell basisforståelse for juridisk argumentasjon på viktige rettsfelt til å kunne fungere i mange og ulike juridiske yrkesroller etter endt utdanning.

3.3 Organisering av metodeutdanningen

Et sentralt spørsmål i Delinnstilling I og også i høringsrunden har vært hvordan metodeopplæringen på studiet skal organiseres. Komiteen hadde foreslått at bortsett fra innføring i metode på ex fac, skulle metodeopplæringen knyttes til de enkelte emnene. I tillegg forutsatte en at emnet rettslig argumentasjon og beslutning skulle ta opp metodiske spørsmål som knytter seg til rettslig argumentasjon og konsekvensene av ulike rettslige løsninger, og at også rettfilosofi ville inneholde elementer som styrker forståelsen av hva som er gyldig rettslig argumentasjon.

Også på masterdelen var det lagt opp til at metodeopplæringen skulle knyttes til de enkelte linjene, men at metodespørsmål skulle være en langt mer sentral del også av masterstudiet enn det som i praksis er tilfellet etter dagens ordning. Det sentrale elementet i hele forslaget var en sterk vridning av studiet fra konkret innlæring av rettsregler til fokus på metodiske problemstillinger.

Dette opplegget har fått litt ulik mottakelse i høringsrunden. De fleste støtter eller godtar det opplegget som er foreslått for metodeundervisningen for bachelordelen, men det er fra flere reist innvendinger mot at det ikke skal være et felles metodefag på masterdelen.

Spørsmålet om hvordan metodeopplæringen skal struktureres i rettsstudiet har alltid vært et vanskelig spørsmål. Spørsmålet er om metode og metodisk bevissthet best læres ved at dette gjøres til et eget fag eller ved at metodespørsmål inkluderes i de enkelte fagene. Det har også vært diskutert hva studenten legger mest arbeid i. Tradisjonelt har nok materielle juridiske fag hatt høyere status enn de rene metodefagene. Det har også vært diskutert om et slikt felles metodefag bør legges tidlig i studiet eller mot slutten, eller om en skal ha en innføring først og et mer avansert fag mot slutten av studiet. Alle disse løsningene har vært prøvd.

Komiteen har sett det som et vesentlig formål med reformen å styrke studentenes metodeforståelse og -bevissthet gjennom at innholdet i de enkelte emner vris mer mot metodiske spørsmål og at det legges større vekt på metodiske spørsmål og øvelse i bruk av juridisk metode i de enkelte emnene. Forslaget om metodisk skolering knyttet til de enkelte emnene på bachelordelen innebærer et reelt krav til de som har ansvaret for utformingen og gjennomføringen av emnet om å legge vekt på metodiske spørsmål. Det kreves også koordinering mellom de emneansvarlige for de emnene som studeres innenfor hvert studieår, og særlig for de emnene som går parallelt. Særtrekkene ved metodebruken i de enkelte fagene og ulikhetene i metodebruk mellom ulike fag som for eksempel strafferett og erstatningsrett må også komme bedre frem. Det meste av dette var intensjoner også på dagens studieordning, men det har ikke fungert i praksis. Ved å fokusere mer på metode i oppbygging av strukturene for programmet tror komiteen at vi kan lykkes bedre denne gangen.

Komiteen vil opprettholde sitt forslag om organisering av metodeundervisningen på bachelordelen, men understreker at dette må prege både undervisningen og litteraturtilfanget i de enkelte emnene. Den konkrete endringen fra dagens modell består i at de to metodefagene på dagens første og tredje studieår omstøpes til et nyskapende argumentasjonsfag på andre studieår som vil gå parallelt med et rettsfilosofi-kurs vi har tro på at studentene vil kunne nyttiggjøre seg på en helt annen måte enn dagens

ex phil i førstesemesteret. I dag er det få studenter som ber om fritak fra ex fac selv om de har anledning til det. Vi antar at det vil være mulig å etablere et rettsfilosofi-kurs på andre studieår som studentene vil oppfatte som tilsvarende nødvendig for egen faglig utvikling.

På masterdelen vil metodespørsmål være en vesentlig del av de ulike emnene. I tillegg til det som tradisjonelt har vært kalt juridisk metode eller rettskildelære, vil dette omfatte problemstillinger av mer vitenskapsteoretisk karakter og argumentasjonsteori. Studentene må også presenteres for forskningsmetoder brukt i andre fag på en måte som setter dem i stand til å forstå de naturvitenskapelige, økonomiske, medisinske, psykologiske og sosiale sammenhenger som rettsreglene fungerer i, og ha evne til å kommunisere med andre profesjoner. Dette kan skje ved at 10 eller 15 studiepoeng av fordypningsemnet på fjerde studieår avsettes til vitenskapsteori og metode. Her må også akademisk skriving inngå. Det har vært noe ulike syn i komiteen på spørsmålet om det også bør innføres et fellesemne i metodespørsmål på tvers av fordypningemnene. Komiteen har ikke sett det som nødvendig å ta endelig stilling til dette. Hele komiteen mener imidlertid at det er viktig at den metodiske opplæringen knyttes til de enkelte emnene for å få tilstrekkelig dybde i studiet også av metodespørsmål. Det er mer et praktisk spørsmål om en finner at undervisningen i noen spørsmål eller emner kan og bør skje felles for alle.

Studiet på masterdelen må i langt større grad enn i dag, innebære aktivt arbeid med rettskilder og litteratur, for eksempel gjennomgang av nasjonale og internasjonale tidsskriftsartikler eller andre kilder om et emne. Oppgaver som går ut på å gjennomgå og gjøre rede for diskusjon av aktuelle rettsspørsmål i nasjonal og internasjonal litteratur og for rettspraksis og lovgivning kan være et pedagogisk grep for å få studentene til å arbeide aktivt med rettskilder og analysere rettsspørsmål.

3.4 Internasjonalisering

Internasjonalisering av rettsstudiet fikk et viktig løft med innføringen av studieordningen av 2003, mens tidligere studieordning gav lite rom for internasjonalisering. Det er fremdeles behov for styrking av internasjonaliseringen og Delinnstilling I la stor vekt på internasjonalisering av studiet. Muligheten for utenlandsopphold utvides noe ved at studenter som ønsker å ta masterdelen i Bergen kan reise ut et semester på bachelordelen (3. året) og at de som ønsker det i tillegg kan reise ut ett eller to semester på 5. året. Den mest praktiske og pedagogisk viktige effekten av dette forslaget er likevel at studentene vil kunne velge om de vil ta et semesters utenlandsopphold på bachelordelen og så ta masterdelen i Bergen, eller om de vil ta ett eller to semesters utenlandsopphold i løpet av femte året. Dette vil kunne føre til at studentene skaffer seg utenlandserfaring, uten at alle reiser ut på masterdelen. Dette vil kunne gi mulighet for å opprettholde studentutvekslingen, samtidig med at en større andel av studentene tar den avsluttende delen av studiet, masterdelen, i Bergen. Dagens ordning som begrenser utvekslingsmulighetene til masternivå gir etter komiteens mening så stort studentfravær på femte studieår at det svekker mulighetene til å tilby et helhetlig masterprogram av høy kvalitet. Studentenes internasjonale kompetanse dras heller ikke inn i læringsmiljøet på fakultetet når de tar utveksling som siste del av utdanningen sin her.

En vesentlig del av internasjonaliseringsarbeidet dreier seg også om innholdet i de emnene som studeres ved fakultetet. Det er lagt opp til at de enkelte emnene skal omfatte komparativ og internasjonal rett i større grad enn i dag. Særlig på masterdelen vil det være et krav at emnene skal gi et internasjonalt perspektiv på retten og at studentene blir fortrolige med å arbeide med internasjonalt materiale både når det gjelder rettskilder og litteratur. Det vil være et krav at masterstudentene kan lese engelskspråklig materiale og ville kunne få oppgaver som går ut på å finne frem til, gjøre rede for og

analysere internasjonal diskusjon av bestemte rettslige spørsmål eller emner. Det er også foreslått krav om at minst 10 studiepoeng skal være engelskspråklig.

På bakgrunn av at det i en høringsuttalelse er reist spørsmål om forslaget om et eget fordypningsemne i internasjonal rett skulle innebære at det skal legges mindre vekt på internasjonalisering på de andre fordypningsemnene på masterdelen, vil komiteen understreke at dette klart ikke er tilfellet. Som komiteen skal komme tilbake til nedenfor mener den at det likevel vil kunne være rom for et eget fordypningsemne i internasjonal rett som tar opp institusjonelle sider, metode og sentrale prinsipper i globale og viktige regionale internasjonale rettsordninger.

3.5 Utforming av bachelordelen

3.5.1 Noen generelle spørsmål på bakgrunn av høringsrunden

Komiteen har på bakgrunn av høringsrunden og fornyet vurdering, der det blant annet er lagt enda større vekt på å samle fag med overføringsverdi, gjort flere endringer i bachelordelen. Med de endringene som er gjort mener komiteen at de hensyn som det er gjort rede for ovenfor, blir enda bedre ivaretatt enn i Delinnstilling I. I høringsrunden har kritikken mot utformingen av bachelordelen i Delinnstilling I, ved siden av metodeundervisningen som er drøftet ovenfor, særlig vært knyttet til at Rettsstat og menneskerettigheter og Arv- og familierett er tatt ut som egne obligatoriske emner.

I forhold til faget Rettsstat og menneskerettigheter er det blant annet fremhevet at dette fungerer godt og at studentene er fornøyde. Komiteen drar ikke dette i tvil, men spørsmålet er hvordan en skal få en samlet og balansert fordeling av ulike fag på bachelordelen. I 2003 var en sentral del av begrunnelsen for å ta inn dette emnet som obligatorisk emne, at det var behov for et internasjonalt innslag i studiet og at menneskerettsfaget var egnet for dette formålet. Etter innføringen av studieordningen av 2003 har det skjedd en sterk utvidelse av menneskerettighetenes plass i andre emner, som strafferett, straffeprosess, forvaltningsrett og tingsrett. Totalt sett har derfor menneskerettsfaget fått en langt større plass i studiet enn det hadde fra starten. Menneskerettighetene er rettskilder som tjener som argumentasjonsressurs på tvers av faggrenser. Grunnlovfestingen av menneskerettighetene i 2014 gjør det etter komiteens mening naturlig å knytte den generelle delen av menneskerettighetsfaget til den konstitusjonelle retten, og at menneskerettigheter på bachelordelen ellers bør studeres som del av rettskildebildet i de enkelte fagene. Menneskerettigheter vil for eksempel måtte ha en omfattende plass i strafferett og prosess-emnet på masterdelen og også i forvaltningsrettsemnet. Det er også mulighet for å gjøre internasjonale menneskerettigheter til valgemne på bachelordelen (tredje året) eller spesialemne på masterdelen (femte året). Komiteen mener at menneskerettighetene også etter den nye ordningen vil få stor plass, sett i forhold til andre fag som også er viktige, som for eksempel EU- og EØS-rett som i dag har langt mindre plass på studiet enn menneskerettigheter. Komiteen vil også understreke at den generelle innføringen i menneskerettigheter bør komme tidligere enn på 3. studieår, slik det er i dag, nettopp fordi menneskerettighetene i dag er en helt grunnleggende rettskilde for juridisk argumentasjon.

Argumentasjonen for å beholde arveretten og familieretten som obligatoriske emner på bachelordelen er at disse er praktisk viktige fag som egner seg godt tidlig i studiet, og at det er fag som bygger på andre verdisett enn fag med mer typisk økonomisk formål som kontraktsrett og rettigheter til formuesgoder. Komiteen avviser ikke at dette er synspunkter med en viss vekt, men fastholder likevel at arverett og familierett ikke inngår som grunnleggende byggesteiner i rettssystemet på samme måte som de fag som er foreslått gjort obligatoriske. Arveretten og sentrale deler av familieretten dreier seg stort sett om formuerettslige krav, oftest er det snakk om tinglige eller obligatoriske krav basert på f.eks. testament, ektepakt eller lov. Komiteen mener det ikke er nødvendig at alle som skal bli jurister

lærer dette, men det må selvsagt finnes jurister med kompetanse i dette faget. Faget vil være velegnet som ett eller flere særemner på bachelordelen og det vil kunne være interessant å lage et spesialemne eller fordypningsemne på masterdelen. Arverett, familierett og barnerett er i dag inne i en ny utvikling knyttet til ny teknologi (f. eks, surrogati) og internasjonalisering og migrasjon som skaper grunnleggende og vanskelige spørsmål knyttet til lovvalg og utfordrer nasjonale rettsprinsipper. Komiteen hadde i sitt utkast som gikk ut til lærerne i november 2015 skissert et mulig fordypningsemne i familierettslig og sosiale spørsmål som knytter seg til internasjonalisering og migrasjon. Et slikt emne vil være avhengig av at fagmiljøet er interessert i dette og fastlegger det faglige innholdet, men innebærer samtidig en mulighet for en kraftig styrking av forsking og utdanning i dette faget.

3.5.2 Læringsutbyttebeskrivelse for bachelordelen av studiet:

Kunnskaper:

Kandidaten kan:

- forklare det norske rettssystemets oppbygging og funksjon, dets historie og grunnleggende prinsipper og verdier
- forklare hvordan norsk rett påvirkes av internasjonale rettssystemer som EU-rett, internasjonale menneskerettigheter og annen folkerett.
- forklare grunnleggende rettsprinsipper og regler og sammenhenger mellom de rettsområder (fagområder) som inngår i studiet, deres metodebruk og argumentasjon herunder likheter og variasjoner i dette.
- forklare juridiske implikasjoner ved aktuelle sentrale problemstillinger i samfunnsdebatten og innen rettsvitenskapen, både nasjonalt og internasjonalt
- forklare de akademiske normer og verdier studiet er bygget på, hvordan disse er kommet til uttrykk i undervisning og prøving og hvordan ansvar for egen læring er integrert i studiets struktur

Ferdigheter og generell kompetanse:

Kandidaten kan:

- gjennom anvendelse i gitte situasjoner, vise grunnleggende materielle kunnskaper, innen studiets ulike fagområder, med en akseptabel kvalitet
- identifisere og løse rettslige problemstillinger basert på relevante rettskilder og anerkjent metode og etiske normer. Kandidaten skal være seg bevisst og kunne begrunne de valg og prioriteringer som ligger til grunn for argumentasjon og løsninger hvori også det internasjonale perspektivet synliggjøres der det er relevant for problemløsningen.
- innhente og systematisere relevant rettslig materiale, og kritisk analysere materiale innhentet fra nasjonale og internasjonale rettskilder, inklusive faglige fremmedspråklige tidsskrifter.
- formidle problemstilling og løsning både skriftlig og muntlig, og i en form som er tilpasset aktuell målgruppe.
- arbeide i gruppe med andre som en deltaker som bidrar aktivt til gruppens utvikling av god praksis og ferdigheter i løsning av rettslige problemer.
- reflektere over egne kunnskaper, utnytte faglige tilbakemeldinger til egen læring, og selvstendig tilegne seg ny kunnskap.

3.5.3 Strukturering av emnene på bachelordelen

Bachelordelen vil etter revisjonen starte med ex fac som vil inneholde innføring i rettssystemet og rettslig metode, slik som beskrevet i Delinnstilling I.

Konstitusjonell rett og menneskerettigheter vil også ha det innholdet som er foreslått i Delinnstilling I, men forslaget er nå at strafferett skal flyttes til første semester og studeres parallelt med konstitusjonell rett og menneskerettigheter i første semester (likevel slik at disse fagene går over i andre semester med eksamen etter jul). Det er en klar sammenheng mellom disse fagene. Strafferett er et strengt lovregulert område med et klarthetskrav knyttet til legalitetsprinsippet og dermed velegnet som begynnerfag, der studentene lærer lovtolkning og sammenstilling av generelle og spesielle regler. Faget har også en klar side mot internasjonale og nasjonale menneskerettigheter som studeres parallelt.

Strafferett er et fag som en må anta vil vekke interesse hos begynnerstudenter, og som i stor grad dreier seg om problemstillinger som de fleste er kjent med eller kan forholde seg til.

Det har blitt fremholdt i høringsrunden at strafferetten er et fag som bør studeres etter andre fag, fordi det dreier seg om sanksjonssystem. Komiteen mener det ikke er noen grunn til vente med de sentrale deler av strafferetten. Strafferetten er langt på vei et eget system og grunnleggende problemstillinger som skyld, straffrihetsgrunner som provokasjon, nødrett, nødverge m.m. kan godt studeres uten kjennskap til andre deler av rettssystemet. Den sentrale strafferetten dreier seg heller ikke om sanksjon av andre regler, men fastsetter egne handlingsnormer. Gjerningsbeskrivelsen for sentrale straffebud som gjelder vern av liv og legeme, personvern, sentrale formuesforbrytelser som tyveri o.l. krever ikke spesielle forkunnskaper. Den norske tradisjonen med å studere strafferett mot slutten av studiet fremstår i internasjonal sammenheng som spesiell, og har trolig først og fremst sammenheng med den norske dommerfullmektigordningen, som på flere punkt har vært styrende for rekkefølgen på fagene i rettsstudiet. Komiteen har sett det som viktig at faglige og pedagogiske hensyn skal være det avgjørende hensynet ved fastlegging av rekkefølge mellom emnene, og innhold og omfang av emnene.

I andre semester vil studentene parallelt studere folkerett og EØS-rett, og kompensasjon for økonomisk tap. Dette er ikke fag som overlapper i samme grad som fagene på første semester, men erstatningsretten byr på viktige eksempler på problemstillinger knyttet til forholdet mellom norsk rett og EØS-retten. Metodemessig representerer disse fagene en viktig utvikling i studiet og en kontrast til det strenge legalitetskravet i strafferetten.

Første semester på andre studieår vil studentene studere kontraktsrett, som omfatter både avtalerett og kontraktsrett, slik det er gjort greie for i Delinnstilling I. Også dette er fag som i tillegg til å være grunnleggende for formueretten og også for andre deler av rettssystemet, gir et nytt metodemessig perspektiv i forhold til de tidligere fagene, ved at det her er tale om regulering av retten til å binde seg rettslig.

Deretter vil studentene på andre semester studere ex phil (rettsfilosofi) og rettslig argumentasjon og beslutning. Komiteen har lagt til grunn at ex phil kan legges til andre studieår. Studentene vil ha lettere for å se sammenhengen mellom rettsteori eller rettsfilosofi og juss, når de har en viss juridisk bagasje. Det kan argumenteres for at fakultetet selv bør ha ansvaret for dette faget for å gjøre det mer rettslig relevant enn ex phil tradisjonelt har vært, slik også noen av høringsuttalelsene går ut på. Dette er et universitetspolitisk og fakultetspolitisk spørsmål som eventuelt må overlates til fakultetsledelsen å håndtere.

Faget rettslig argumentasjon og beslutning vil særlig ta sikte på å sette studentene inn i hvordan rettssystemet forholder seg til virkeligheten. Faget skal bidra til å forberede studentene til å møte komplekse og dynamiske sosio-økonomiske og økologiske prosesser i en globalisert verden og gi bakgrunn for å vurdere utforming av regler og beslutninger på grunnlag av de virkninger de vil ha. Dette er perspektiver som har liten eller ingen plass i studiet i dag, Kompleksiteten i sosiale, økonomiske og miljømessige problemer krever en dyptgående forståelse av virkningen av rettslige

institusjoner og reguleringsmekanismer, og fører til at en i stadig mindre grad kan avgjøre spørsmål bare på grunnlag av forhåndsetablerte regler og prinsipper, utviklet under helt andre samfunnsmessige forhold. «Reelle hensyn» basert på «alminnelig sunn fornuft» er ikke tilstrekkelig til å forstå virkningen av rettslige beslutninger i en kompleks samfunnsmessig og naturvitenskapelig kontekst. Faget vil ta sikte på å utvikle studentenes forståelse av bruk av empiri og av institusjonelle, rettsøkonomiske og adferdsøkonomiske analyser av virkningene av ulike rettslige ordninger eller beslutninger.

Rettigheter til økonomiske goder vil omfatte rettigheter til formuesgoder. Dette omfatter eiendomsrett og begrensede rettigheter og opphavsrett samt «nye» økonomiske rettigheter som næringskonsesjoner, fiske- og melkekvoter, rett til kringkastingsfrekvenser, utslippsrettigheter m.m. Også sentrale deler av spørsmål knyttet til rettighetsoverføring, rettighetskollisjoner og rettsvern vil bli tatt inn i faget (tredjemannsproblemer). Emnet vil også omfatte grunnleggende sammenslutningsrettslige regler (selskapsrett) vil bli dekket innenfor dette emnet. Kunnskap om rettsøkonomi vil være et viktig grunnlag for forståelsen av oppbygging og virkning av rettighetssystemet til økonomiske goder. Det kan være mye som taler for at disse emnene studeres parallelt, slik at rettigheter til økonomiske goder kan tjene som eksempel på rettsøkonomiske problemstillinger. Det er likevel viktig å understreke at de viktigste rettsøkonomiske analyser og resultater har kommet på «ikke-økonomiske» rettsområder som strafferett og miljørett.

Første semester på tredje studieår vil omfatte forvaltningsrett og sivilprosess som studeres parallelt. Dette er fag som omfatter parallelle problemstillinger knytt til forvaltningsprosess og domstolsprosess (kompetanse, partsrolle, kontradiksjon, klage og anke, m.m.).

Siste semester på tredje studieår omfatter komparativ rett og rettshistorie samt to valgemner. Skriving av bacheloroppgave kan organiseres som skriftlige oppgaver som en del av fagene på siste semester på tredje studieår.

Studenter kan også velge å ta et utenlandsopphold siste semester på tredjeåret. Komiteen mener det vil være en fordel å åpne for utenlandsstudier på bachelordelen. Dette vil kunne gjøre det enklere for mange studenter å få tatt utenlandsopphold i løpet av studiet. Det vil også kunne føre til at flere studenter tar siste året i Bergen, selv om en også vil ha mulighet for å ta utenlandsopphold ett eller to semester på femte studieår.

Foruten endringer i fagrekkefølgen, som etter komiteens mening gir en enda bedre progresjon og sammenheng mellom fagene enn det som lå i forslaget i Delinnstilling I, har en tatt ut selskapsrett som eget fag. En innføring eller oversikt over selskapsretten vil likevel bli tatt inn som del av rettigheter til økonomiske goder. Ved dette vil det også bli rom for to valgemner på 10 poeng hver for de studentene som ikke velger å ta utenlandsopphold dette semesteret.

Ved at det også er klargjort at de fleste fagene på bachelordelen vil bli studert over et semester parallelt med andre kurs, vil en sikre mer refleksjon og modning og at studentene i større grad enn i dag ser sammenhengen mellom fagene, slik at en kan få til progresjon i studiet.

Om det nærmere innholdet i de enkelte fagene vises til Delinnstilling I. Mer detaljert utarbeidelse av emnebeskrivelser, litteraturlister, prøvingsformer m.v. for de ulike fagene, vil måtte utstå til fakultetsstyret eventuelt har truffet vedtak om reform, fordi dette forutsetter en dialog og involvering av de vitenskapelig ansatte innfor de ulike fag, som komiteen ikke har klart å få i stand.

Komiteen har som det fremgår kommet til at fag som går samme semester bør studeres parallelt, for å gi bedre rom for refleksjon. Dette vil kreve en viss restrukturering av kursene for at de skal gå parallelt gjennom semesteret. For at hvert enkelt kurs skal fungere optimalt må undervisningselementene og de obligatoriske elementene henge tett sammen, og disse skal henge sammen med vurderingen. Ved å lese selv, høre forelesninger, forberede seg til diskusjoner, diskutere i grupper, skrive oppgaver, kommentere medstudenter og gå dypere inn i tema i storgrupper vil studentene oppnå et godt læringsutbytte. Den obligatoriske kursoppgaven midtveis gir rom for refleksjon. Ved at det blir lengre tid frem til eksamen etter at studentene har kommet opp på et tilstrekkelig høyt refleksjonsnivå vil en i større grad kunnen få utnyttet den perioden studentene er på et høyere refleksjonsnivå i undervisningen. Det kan gi grunnlag for at studentene blir sterkere faglig utfordret i det enkelte emne.

Som vedlegg 4 til innstillingen er det tatt inn en oversikt over hvordan de ulike fagene vil fordele seg på de ulike semestrene.

<table>
<tr><th>1. studieår</th><th>2. studieår</th><th>3. studieår</th></tr>
<tr><td>EXFAC Juridisk innføring 10</td><td rowspan="2">Kontraktsrett 25</td><td rowspan="2">Forvaltningsrett og velferdsrett 20</td></tr>
<tr><td>Konstitusjonell rett og menneskerettigheter 10</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Strafferett 15</td><td rowspan="2">Rettslig argumentasjon og beslutning 10</td><td rowspan="2">Rettergang 10</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Komparativ rett og rettshistorie 10</td></tr>
<tr><td>Folkerett og EØS-rett 10</td><td>EXPHIL Rettsfilosofi 10</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kompensasjon for økonomisk tap 15</td><td rowspan="2">Rettigheter til økonomiske goder 15</td><td rowspan="2">Valgemne 10</td></tr>
<tr><td>Valgemne 10</td></tr>
</table>

3.6 Utforming av masterdelen

Delinnstilling I inneholdt en skisse til studieordning for masterdelen som innebar at studentene hadde et fordypningsemne på 60 studiepoeng og det var foreslått fire ulike linjer som kunne velges. I tillegg vil studentene kunne velge 30 studiepoeng spesialemner og en 30 studiepoengs masteroppgave, dersom de ikke tar utenlandsopphold siste året. Studentene kan fremdeles etter nærmere regler velge en 60 studiepoengs oppgave det femte året.

I høringsrunden har det kommet ulike synspunkt på dette. Mange har oppfattet dette som en for langtgående spesialisering på siste året. Dette er etter komiteens syn overdrevet. Studentene vil ha med

seg om lag det samme grunnlaget fra de tre første årene som dagens studenter har, med den forskjell at de også har med seg strafferett og prosess, mens de altså ikke har familie- og arverett med mindre de har tatt dette som spesialemne. Dersom de velger strafferett og straffeprosess som fordypning, vil de i forhold til dagens studenter ikke få med seg formuerett som i dag er på fjerde studieår, ut over det de har hatt på bachelordelen, mens de som tar formuerett altså ikke vil få mer strafferett og prosess enn de har fått på bachelordelen. Tilsvarende vil de som ikke tar «Offentlig styring» på masterdelen «bare» ha statsforfatningsrett og forvaltningsrett fra bachelordelen, men heller ikke dette er vesentlig mindre enn etter dagens ordning.

På den annen side vil studentene få langt mer dyptgående og grundig kunnskap og ferdigheter i det emneområdet de studerer på fordypningsdelen av masterdelen, og også i det eller de emner de velger femte studieår. Gjennom dette vil de få nødvendig trening i å sette seg grundig inn i et rettsområde og klare «å komme bak» rettsreglene på en annen måte enn det som er mulig på de andre fagene. Komiteen er fremdeles av den mening at veksten i rettsmaterialet fører til at den eneste måten det er mulig å få til fordypning på, er å foreta en utvelgelse av bestemte fagområder for dette. Dette vil innebære at kandidatene når de går ut av studiet har en dypere og bredere kompetanse innenfor det området de har valgt som fordypningsemne enn innenfor andre rettsområder, og i denne forstand kan det sies at det skjer en viss spesialisering. Det sentrale formålet med dette er likevel ikke spesialisering i seg selv, men å gi studentene et bedre grunnlag for dybdestudier og forståelse for hvordan en går frem for å utvikle dypere forståelse av et rettsområde, slik at de også blir bedre i stand til å sette seg inn i andre rettsområder på samme måte.

Som fremhevet i Delinnstilling I vil «endringskompetanse», det vil si kompetanse til å følge med i rettsutviklingen og å sette seg inn i nye rettsområder som en blir stilt overfor eller som utvikler seg i løpet av yrkeskarrieren, være en svært sentral del av den kompetansen enhver jurist må ha i fremtiden, om en vil være en del av «generalistutdanningen». Evne til analyse og til komplekse rettslige resonnementer er viktigere enn bred paratkunnskap. Enhver jurist kan i dag fra mobiltelefon eller nettbrett få tilgang til en informasjonsmengde som ingen jurist hadde tilgang til tidligere, i form av oppdaterte lovtekster, forarbeider, litteratur og rettspraksis. Det er heller ikke slik at om en har kunnskaper fra mange rettsområder nødvendigvis blir bedre rustet til å gå inn på et rettsområde en ikke har studert, enn om en har studert noen færre rettsområder grundig.

Komiteen har likevel vurdert det slik at det kan være grunn til å gi studentene mulighet til å velge større bredde innenfor de sentrale rettsområdene enn det det var lagt opp til i skissen til masterdel i Delinnstilling I. Som det går fram av figuren nedenfor, har komiteen foreslått at hvert fordypningsemne skal deles i en A-del på 30 studiepoeng, som omfatter de sentrale og grunnleggende deler av faget, og en B-del på 20 studiepoeng som tar opp tilgrensende emner og setter faget i en samfunnsmessig kontekst. I tillegg vil linjen omfatte 10 studiepoeng vitenskapsteori og metode.

På femte året vil studentene kunne ta A-delen på et annet fordypningsemne enn den de valgte på fjerdeåret, i stedet for spesialemner som vil bli tilbudt. Dette vil gjøre det mulig for de som ønsker det å ta for eksempel strafferett 4. året og å ta formuerett eller offentlig styring femte året. Masteroppgaven vil måtte ligge innenfor enten fordypningsemnet fra fjerde eller femte året. Noen fordypningsemner blir mer populære enn andre, fordi studentene blant annet mener de gir bedre yrkesmuligheter. Dette er i tilfelle studentenes valg og noe en må akseptere. Dette vil gjøre det mulig for dem som vil satse på en generalistutdanning å gjøre det, mens det fremdeles er åpent for studenter som ønsker det å velge andre spesialemner og emne for masteravhandling siste året, for eksempel i havrett, immaterialrett, familierett eller andre spesialemner som måtte bli tilbudt. Muligheten for å

velge utenlandsopphold det siste året vil også fremdeles være åpent, men da slik at det stilles krav om at studentene tar fag på masternivå også i utlandet.

Det vil ikke være opplagt at det i yrkessammenheng vil være bedre for studentene å velge A-delen av et fordypningsemne framfor en fordypning på femte studieår i et annet emneområde. Dersom en student bruker femte studieår til fordypning i et annet fagområde, herunder masteroppgaven, vil hun eller han i realiteten oppnå en sterkere fordypning i dette faget enn i fordypningemner på fjerdeåret. Samfunnsmessig vil det være viktig at mange studenter velger andre spesialemner enn de som inngår i fordypningsemnene fra fjerdeåret, og en må anta at mange studenter, i alle fall på sikt, vil velge å gjøre dette for å forberede seg for andre yrkeskarrierer.

Det er en viktig oppgave for fakultetet å utdanne folk som kan gå inn i domstolene og andre sentrale og krevende juristyrker, og forslaget legger opp til en styrking av utdanningen i sentrale fag knyttet til justissektoren, for de studentene som velger fordypning innenfor disse fagene. Ettersom en stadig mindre del av de juristene som utdannes går til domstolene samtidig som andre yrkesmuligheter øker, er det likevel viktig at en også har utdanningstilbud som kan legge til rette for andre yrkeskarrierer. Det har vært fremhevet av enkelte høringsinstanser at det er uheldig at studentene «spesialiserer seg» for tidlig, og at mange ikke vil vite hvilken retning det skal ta. Dette momentet mener komiteen å ha tatt tilstrekkelig hensyn til i det forslaget som legges frem her.

Det at mange studenter ikke har bestemt seg for yrkesretning etter tredje eller fjerde studieår er ikke noe argument for at studenter som har bestemt seg for hvilken retning de ønsker å gå i, ikke skal kunne velge en retning etter at de har gjort seg ferdig med tredje eller fjerde året. Det er heller ikke slik at valg av fordypningsemne innebærer en spesialisering av studiet som vil avskjære de ferdige juristene å kunne gå i en annen retning etter fullførte studier.. En understreker igjen at hovedhensikten med dette grepet er å strukturere studiet på en måte som gir studentene mulighet for å trenge dypere ned i de metodiske utfordringene og «dypstrukturene» i minst ett rettsområde.

3.6.1 Læringsutbyttebeskrivelse for masterdelen av studiet

Kunnskaper:

- Kandidaten kan:
- forklare det vitenskapsteoretiske grunnlaget for rettsvitenskap
- redegjøre for den rettsvitenskapelige forskningsfronten, med ulike faglige synspunkter, innen de rettsområder som inngår i de emner kandidaten har valgt.
- forklare juridisk metodebruk og anvendelsen av denne
- redegjøre for norsk rett i historisk og komparativt perspektiv
- redegjøre for ulikheter mellom juridisk forskningsmetode og metodebruk i andre vitenskapsfag som har relasjon til norsk rettsanvendelse, og hvordan dette påvirker rettsanvendelsen.
- bruke fremmedspråklige rettsvitenskapelige kilder, og formidle det innholdsmessige på aktuelt fremmedspråk.
- de akademiske normer og verdier studiet er bygget på, hvordan disse er kommet til uttrykk i undervisning og prøving og hvordan ansvar for egen læring er integrert i masterstudiets struktur

Ferdigheter og generell kompetanse:

- Kandidaten kan:
- foreta en selvstendig analyse av juridiske problemstillinger på en grundig, helhetlig, kritisk og balansert måte og resonnere seg frem til et faglig forsvarlig standpunkt gjennom avklaring av

spenninger mellom ulike gyldige argumenter og mellom underliggende rettslige og samfunnsmessige verdier.
- analysere forslag til løsning på et komplekst juridisk problem, og argumentere for eventuelle forbedringer eller alternativ løsning både rettslig og rettspolitisk.
- på en selvstendig måte planlegge, styre og gjennomføre større juridiske arbeidsoppgaver og prosjekter innen en gitt tidsramme, og utforme løsningsforslag som ivaretar både nasjonale rettslige og samfunnsmessige forhold og internasjonale rettslige forhold.
- tilføre juridiske argumenter i et ikke-juridisk problemkompleks, og drøfte dette i en tverrfaglig sammenheng. På dette grunnlag synliggjøre eventuelle juridiske vilkår for eller følger av alternative løsningsforslag.
- tilegne seg ny kunnskap både på og utenfor eget fagfelt , for å kunne løse juridiske problem på rettsområder som ligger utenfor bachelor- og masterstudiets fagtilfang.
- bidra både til kunnskapsbygging og -deling med kollegaer gjennom aktiv bruk og kritisk analyse av ulike rettsvitenskapelige og andre samfunnsrelaterte informasjonskilder.
- beherske bruk av jussens uttrykksformer, både skriftlig og muntlig
- gjennomføre juridisk rådgiving overfor oppdragsgiver, kollegaer og andre

3.7 Forslag til fordypningsemner

3.7.1 Innledning

Etter mandatet skulle komiteen utforme forslag til emner også på masterdelen. Som det er gjort rede for innledningsvis har ikke dette latt seg gjøre, fordi en ikke har oppnådd den dialogen med de ulike fagmiljøene som dette forutsetter. Komiteen har derfor måtte nøye seg med å skissere innholdet i noen sentrale emner som vil kunne inngå i masterstudiet. Dette bygger delvis på innspill fra faglærere i den siste høringsrunden. Målet her er å peke på hvilket innhold et slikt fordypningsemne kunne tenkes å ha og hvordan det pedagogiske opplegget på masterdelen er tenkt utformet. Når det eventuelt er vedtatt å gjennomføre en studiereform, vil en måtte engasjere fagmiljøene i arbeidet med utvikling av masteremnene. Det kan av ressursmessige grunner være fornuftig å vente med den detaljerte utformingen til Fakultetsstyret eventuelt har vedtatt å sette i gang en reform av studiet.

I Delinnstilling I skisserte komiteen fire mulige fordypningsemner, strafferett og prosess, offentlig styring (forvaltningsrett m.v.), sentral formuerett og internasjonal og overnasjonal rett. I brevet som ble sendt lærerne i november ble det også antydet et fordypningsemne i velferdsrett, familierett og barnerett, med vekt på internasjonalisering.

Det understrekes at forslaget om fordypningsemner først og fremst har en pedagogisk og faglig begrunnelse ved at det som nevnt skal gjøre det mulig for studentene å kunne foreta dybdestudier av et rettsområde. Kombinasjonen av at rettsstudiet ble redusert fra seks til fem år ved kvalitetsreformen, og den eksplosive veksten i rettsmaterialet som jurister må forholde seg til fra 1990-tallet til i dag, fører til at et studium som tar sikte på å formidle alle fagene på samme nivå, ikke vil kunne gjøre det mulig for studentene å komme bak de konkrete rettsreglene og ned i «dypstrukturene» i rettssystemet. En struktur med fordypningsemner på masterdelen er etter dette en logisk og nødvendig følge av utviklingen i gradssystemet og den samfunnsmessige og rettslige utviklingen.

Masterstudiet trenger ikke inneholde en innføringsdel, ettersom studentene allerede har hatt de fagene det er tale om å gjøre til fordypningsemner som en del av bachelordelen. For å få progresjon i studiet er det viktig at emnene på masternivået tar utgangspunkt i det studentene har lært på bachelorstudiet.

3.7.2 Strafferett og straffeprosess

For fordypningsemnet i strafferett og prosess, vil studiet på bachelordelen allerede ha dekket grunnleggende spørsmål som skyldkrav, nødverge, nødrett m.m. og straffebestemmelser til vern av liv og legeme, frihet og privatliv, tyveri og kanskje narkotikalovbrudd. A-delen av masterstudiet må ta sikte på å videreføre kunnskapen om den sentrale strafferetten. Det vil særlig være viktig å gå mer i dybden på de alminnelige vilkårene for straff. I tillegg må A-delen omfatte straffeprosess.

B-delen kan etter forslaget som Husabø har sendt som svar på komiteens brev fra november 2015, ved siden av 10 studiepoeng vitenskapsteori og metode, inneholde ulike «pakker», som «politi- og påtalerett», «internasjonal strafferett», eller «økonomisk strafferett». Husabø peker på et opplegg han har foreslått om «transnational criminal law», som også tar opp i seg terror-reguleringen. Komiteen mener det ligger godt til rette for at faget vitenskapsteori og metode vil kunne ta opp grunnleggende problemstillinger knyttet til strafferetten, også med perspektiver utenfor rettsdogmatikken. Internasjonal eller overnasjonal strafferett er også et emne med stor aktualitet, knyttet til Schengen-avtalen, menneskesmugling («trafficking»), internasjonal økonomisk kriminalitet med mer.

Alle disse emnene fremstår etter komiteens oppfatning som aktuelle og viktige. Hvor mange emner som tas opp må avhenge av ressurssituasjonen. Økonomisk kriminalitet fremstår særlig som et område der det åpenbart er behov for kompetanseutvikling både på forsknings- og utdanningssiden. Her kan det ligge muligheter også for å knytte kontaktpunkt til formueretten. Miljøkriminalitet og markedskriminalitet er også områder som blant annet reiser spørsmål om hvilke verdier strafferettssystemet skal beskytte, og hvilke sanksjonsmidler som best egner seg for bekjempelse av slike former for kriminalitet.

Strafferett og straffeprosess er et fagområde der behovet for å trekke inn perspektiver fra andre vitenskaper som psykologi og sosiologi, og gjerne også medisin, og andre vitenskaper som kaster lys over virkningen av reglene. Bevisteori er et fagfelt som åpner for mange ulike perspektiver, der fakultetet har stor kompetanse, og som vil kunne egne seg som element i en B-del.

3.7.3 Offentlig styring

For fordypningsemnet i offentlig styring foreligger det en uttalelse fra leder av forskningsgruppen for helse- og sosialrett, Bjørn Henning Østenstad. Han argumenterer for at det ut fra norsk systematikk er naturlig å legge velferdsretten til forvaltningsretten og ikke knytte dette til familieretten, slik det var gjort i brevet fra komiteen. Dette blir i stor grad et spørsmål om hvorledes en definerer velferdsrett. Komiteen er enig i at styringen av det offentlige velferdstilbudet naturlig bør knyttes til et emne om offentlig styring.

Østenstad peker på at emnet offentlig styring må ha et langt bredere og dypere perspektiv enn forvaltningsretten på bachelordelen. Han foreslår å ta utgangspunkt i skillet mellom inngrep og tildeling av rettigheter og plikter. For hver av disse typer avgjørelser peker han på at en kan bevege seg på tvers av ulike forvaltningsrettslige spesialfelt og fokusere på likheter og ulikheter i reguleringene, og på spenningene i møtet mellom alminnelig forvaltningsrett og de hensyn og regler som gjør seg gjeldende på spesiell forvaltningsområder. Menneskerettslige krav til forvaltningen må også integreres på alle plan. Komiteen vil legge til at det samme må gjelde for andre internasjonale krav til forvaltningen på grunnlag av EØS-regler m.v.

Komiteen mener det Østenstad foreslår kan være en hensiktsmessig ramme for å komme dypere inn i styrings- og reguleringsutfordringer og -løsninger på ulike områder, fra helseretten til naturressursforvaltning, miljørett og konkurranserett til tildeling av petroleumskonsesjoner osv. For

sterkt fokus på alminnelig forvaltningsrett kan her som på andre rettsområder, føre til at en overser eller nedtoner de særlige regler og hensyn som gjør seg gjeldende på de ulike forvaltningsområder.

Problemstillinger knyttet til regulering av økonomiske posisjoner reiser kompliserte rettsspørsmål i kryssingsfeltet mellom forvaltningsrett, tingsrett (eiendomsrett) og kontraktsrett, og vil være et velegnet emne for å gi studentene oversikt og forståelse for sentrale deler av rettssystemet og trening i å håndtere komplekse problemstillinger.

Østenstad fremhever også kontroll med forvaltningen som et sentralt felt som bør studeres på fjerdeåret.

Han fremhever at det opplegget han skisserer for fjerde studieår, vil kunne gi grunnlag dypere studier av spesialemner på femte studieår. Komiteen slutter seg også til dette.

3.7.4 Internasjonal og overnasjonal rett

Det foreligger et forslag til en skisse til et fag i internasjonal og overnasjonal rett fra Knut Einar Skodvin. Han peker på et alternativ som går ut på å samle det internasjonale elementet i de andre fordypningsfagene, som en del av grunnlaget for en linje i internasjonal rett. Ut over dette peker han på at EU- og EØS-rett vil være et naturlig utgangspunkt, eventuelt knyttet til WTO-rett.

Hans skisse stil studieforløp på fjerde studieår er:

A del:

Havrett – 12 sp
Konkurranserett 18 sp

B-del

Vitenskapsteori og metode – 10 sp
Norges øvrige tilknytning til EU – 10 sp
Asylrett – 10 sp

Komiteen mener det er viktig at emnet gir en god forståelse av hvordan internasjonal og overnasjonal rettsorden er bygget opp og virker sammen med nasjonale rettsordninger, og at studiet er knyttet til sentrale internasjonale og overnasjonale rettsordninger.

Kurset må ta utgangspunkt i det studentene har lært om internasjonal og overnasjonal rett på bachelorstudiet.

EU- og EØS-retten vil være en sentral del av dette emnet, og kan gi grunnlag for analyse av forskjellen på internasjonal og overnasjonal rett. De politiske og rettslige institusjonene vil i hovedsak være dekket på bachelordelen, men det må antas at det også er behov for utdypning av dette. De fire friheter og forbudet mot statsstøtte vil være en sentral del av overnasjonaliteten.

Komiteen støtter også ideen om å knytte studiet av folkerett til et særlig område som havrett, både fordi det er velegnet for dette formålet og fordi det i seg selv er et viktig rettsområde. Det vil likevel være viktig å få frem det generelle folkerettslige perspektivet, tolkning av traktater m.v.

B-delen kan ta opp flere særområder, men spørsmål knyttet til migrasjon som flyktningrett/asylrett og nye rettsspørsmål knyttet til folkeforflytninger på grunn av krig, klimaendringer m.v. og internasjonal miljø- og naturressursrett (for eksempel deling av vannressurser), vil være aktuelle emneområder.

3.7.5 Sentral formuerett

På A-delen av formueretten ville det være naturlig å ta opp spørsmål knyttet til tredjemannsproblemer, rettighetsovergang, rettsvern, samt konkurs- og panterett.

B-delen ville kunne inneholde pakker knyttet til for eksempel nasjonal og internasjonal finansmarkedsrett, komplekse kontraktsforhold (franchising, joint ventures etc.). Nasjonal og internasjonal selskapsrett ville også kunne være en pakke. Også fordypning i ulike deler av sivilprosessen vil kunne være aktuelt.

Et annet viktig område er immaterielle rettigheter, patenter o.l., som vil være sentrale spørsmål i en kunnskaps- og vitenskapsbasert økonomi som Norge må bygge opp for å møte bortfall av store deler av petroleumsinntektene.

Dette emnet ville ta for seg de rettslige institusjonene som regulerer grunnlaget for økonomisk virksomhet, nyskaping og gründervirksomhet, og må ha en utpreget internasjonal profil og ta sikte på å være i den internasjonale fronten faglig.

Den samfunnsmessige betydningen av kontraktsregulering og eierstyring ville være et naturlig problemområde på vitenskapsteori-delen.

3.7.6 Velferdsrett, familierett, migrasjon.

Komiteen spilte i sitt brev til lærerne i november 2015 inn at det kunne etableres et fordypningsemne rundt stikkordene velferd, familie og migrasjon. Dette var et svar på kritikken mot at studiet i for sterk grad var rettet mot økonomiske og «harde» verdier og ment som en invitasjon til de fagmiljøene som arbeider med disse områdene om å utforme et moderne og fremtidsrettet studieemne innenfor disse høyaktuelle og viktige områdene. Det har kommet noe kritikk rettet mot at en bruker begrepet velferdsrett, som i norsk sammenheng ellers i stor grad er rettet mot forvaltningsretten. Begrepsbruken kan sikkert diskuteres, men også reglene som regulerer forholdet mellom barn og foreldre, underholdsplikt o.l. er viktige for velferden.

Kulturelle ulikheter gjør seg sterkere gjeldende på områder som knytter seg til ekteskap og kvinner og barns rettigheter enn på de fleste andre rettsområdet. Områder som omsorgsovertakelse for barn, adopsjon o.l. fremstår som svært aktuelle områder for forskning og utdannelse.

I tilknytning til migrasjon vil også spørsmål som gjelder sosiale rettigheter ha en viktig plass. Også spørsmål om rett til opphold, vern mot forfølgelse, familiegjenforening m.m. vil være viktige velferdsrettslige spørsmål. Spørsmål som gjelder lovvalg, anerkjenning av ekteskap m.m. inngått i andre land, vil være aktuelle spørsmål her. Det samme gjelder lovvalg i forhold til formuesordning mellom ektefeller, arveregler etc.

Et emne som dette, som er rettet mot et sentralt faktisk problemområde i samfunnet, ville måtte ha flere ulike forgreninger og alternative retninger. Det er også avhengig av at det finnes fagpersoner som er interesserte i å utvikle faget.

4 Styringsutfordringer ved gjennomføring av en ny studieordning

Målet med den foreslåtte studiereformen er at studiet totalt sett skal gi studentene et best mulig grunnlag for å kunne fungere som jurister i det nasjonale og internasjonale samfunn, innenfor rammene av et femårig studieløp. Målet er at det etter endt studium skal være selvstendige jurister med evne til å orientere seg i forhold til de problemområder og det rettskildematerialet de vil møte. Dette krever i tillegg til høy kvalitet innenfor de enkelte emnene på studiet, også en nøye avstemning av forholdet mellom de ulike emnene på studiet og innholdet i disse.

Innholdet i studiet fastlegges ikke bare gjennom den overordnede strukturen og valg av hvilke emner som skal inngå i studiet. Innholdet i de enkelte emnene vil i stor grad avgjøre om studiet totalt sett fungerer etter hensikten. Dette vil være en utfordring ved gjennomføring av en reform, men det vil også være en utfordring å unngå at innholdet i de enkelte kursene endres over tid, uten at dette sees i sammenheng med kursets funksjon i det totale studieløpet. I dagens ordning er innholdet i kursene avhengig av hvem som er kursansvarlig for de enkelte kursene. En har sett til dels omfattende endringer i kursenes innhold avhengig av hvem som er kursansvarlig. Det er på den andre siden også en fare for at innholdet i de ulike emnene ikke i tilstrekkelig grad blir fornyet i forhold til utviklingen. Fakultetet står derfor over en vanskelig styringsutfordring med å sikre at innholdet i studiet fornyes i forhold til utviklingen til enhver tid, uten at sammenhengen i studiet forvitrer. Komiteen ser det derfor som svært viktig at en kommer frem til styringsordninger som sikrer at innholdet i emnene er i samsvar med målsetningen for studiet, ut fra en helhetsvurdering. Dette kan til dels skje ved at ansvaret for kursene ikke blir lagt til en person, men til en gruppe av personer som i fellesskap treffer beslutninger, eller der ansvaret for å sikre utviklingen rulleres, slik at ikke same person sitter med ansvaret over mange år. Det kan også vurderes å innføre en tidsgrense for hvor lenge samme person kan sitte med kursansvaret. Studieutvalget kan ofte ikke gå inn i konkrete spørsmål som måtte oppstå eller følge opp innholdet i det enkelte kurs. En kunne også opprette studieårsansvarlige, eller styringsgruppe for hvert studieår, sammensatt av de som har emner på det aktuelle studieåret, som blir enige om opplegget og sørger for koordinering mellom emnene. Det er likevel viktig å sikre at studentene må forholde seg til nytt materiale og nye teorier som presenteres.

Det er viktig å holde fast ved at opplegget på alle emnene, både på bachelor- og masterdelen skal være metodefokusert. Det kan være et problem at faglærerne vil ha mer fokus på materiell kunnskap i faget enn metode, og hvordan faget henger sammen med andre fag. Dette vil kreve at en arbeider med en kulturendring, i retning av at lærerne ikke bare ser seg som ansvarlige for et bestemt emne, i motsetning til andre emner, men som en del av et team som skal bygge opp en god samlet utdanning. Dette vil kreve samarbeid på tvers av emner, for å få frem de metodiske utfordringene.

Det er viktig å få lærerne til å legge nok vekt på internasjonalisering i alle emner. Studentene må selvsagt lære norsk rett, men det er nødvendig at de også lærer om den internasjonale rettsstillingen, påvirkningen og faglige diskusjonen innenfor hvert emne.

Studentene bør bli gjort kjent med den internasjonale diskusjonen innenfor fagområdet, enten det er menneskerettigheter, eiendomsbegrep, generell metodediskusjon eller noe annet. Det bør være rom for å kunne trekke inn aktuelt materiale som artikler fra internasjonale tidsskrift i undervisningen. Særlig på masterdelen må faglærerne stå langt friere enn i dag til å trekke inn nytt materiale.

På masterdelen bør en gå bort fra fast «pensum», men legge til grunn at studentene skal kunne orientere seg i et materiale som er større enn det de vil kunne lese med sikte på memorering. Det er viktig at studentene blir vant med å forholde seg til internasjonal og dagsaktuell litteratur, ikke bare til lærebokpregede fremstillinger. Materiale hentet fra nasjonale og internasjonale tidsskrift bør derfor utgjøre en større del av det materialet studentene forventes å lese.

En bør gå bort fra en fast grense for anbefalt litteratur pr. studiepoeng på masterdelen og på bachelordelen må denne grensen utvides gradvis fra studieår til studieår, ettersom studentene må forutsettes å ha utviklet evne til å velge ut det sentrale stoffet.

5 Undervisnings- og læringsopplegg (U&L)

5.1 Grunnlagsmodellen

Grunnlagsmodellen i BA-delen er fortsatt problembasert læring bygget på et sosialkonstruktivistisk læringssyn. Komiteen fremmer ikke forslag til endring av tiltakene i det nåværende U&L-opplegget i det nye strukturforslaget. Men det må vurderes i den videre planfasen med de enkelte emnene hvordan man kan forbedre kvaliteten på tiltakene. Bruk av internett og podcast åpner for store muligheter om de blir brukt på en pedagogisk gjennomtenkt måte. Flere forsøk er iverksatt gjennom fakultetets lærings- og formidlingssenter. Til nå er opptak av forelesninger det vanligste, men det er klart mange andre måter å utnytte det digitale verktøyet på, som trolig kan gi enda bedre utbytte. Bruk av podcasts som en form for studieguide inn mot forelesninger, eller problemfokuserende introduksjoner til storgruppemøter, er bare noen eksempler på muligheter for videre muligheter for utvikling av den pedagogiske bruken av digitale verktøy. Dette kan åpne for at forelesningene og storgruppemøtene i større grad blir brukt til å gå inn i spesielt krevende eller avanserte spørsmål. Podcast åpner for bruk av andre elektroniske kilder i presentasjonen, og kan gjøre presentasjonen mer visuell innfallsrik og dagsaktuell, enn en presentasjon i rent tekstformat.

Utvikling av mer bruk av digitale verktøy vil også kreve at studentene bevisstgjøres på hvordan digitale ressurser best kan utnyttes. Det er kjent at studentene legger mye energi i avskrift av videopptakene av forelesninger. Dette er åpenbart ikke en fruktbar bruk av tid og krefter for studentene, men oppfattes trolig som relevant i forhold til eksamen. Det er nødvendig at fakultetet starter en diskusjon mellom pedagoger, lærere og IKT-eksperter om hvordan en best kan utnytte de digitale ressursene for å oppnå de læringsmålene studiet legger opp til. Lærere som ønsker å eksperimentere med ulike løsninger bør få støtte til dette, og det er viktig at resultatene av forsøkene blir evaluert.

Som det er pekt på ovenfor, vil tilpassing av fagenes innhold til den ramme emnet får i den nye studieordningen og den rolle faget vil forventes å ha i utvikling av det totale læringsutbyttet for studentene, kreve samarbeid mellom lærere på ulike fag. Det samme gjelder utformingen av de enkelte emner med sikte på at juridisk metode og internasjonalisering skal formidles i den faglige konteksten som emnet gir. I de tilfeller der man vil få parallelle løp mellom emner for å fremme oversikt og integrasjon mellom rettsområder, kreves det samarbeid i planleggingen av forelesningsoppleggene og utformingen av oppgavene til arbeidsgruppene på de ulike emnene. Også i denne sammenhengen vil digitale virkemidler kunne tas i bruk for å formidle sammenhengen mellom fagene og metodiske utfordringer.

Både innholdsmessig og ved bruk av pedagogiske virkemidler er det viktig å få til progresjon i studiet fra semester til semester. I denne sammenhengen må man blant annet vurdere økning av ordgrensen for oppgaver fra første til tredje studieår, og om dette skal innvirke på antallet arbeidsgruppesamlinger i de enkelte studieår. Det kan også vurderes om oppgavene som blir brukt i gruppene kan bygges opp slik at man bruker mer enn en samling som grunnlag for skriving av en oppgave.

I Delinnstilling I (pkt 6.6.9) argumenterte komiteen for betydningen av at rammene for tilrådd litteratur i fagene må endres slik at det er mulig å ta inn tidsaktuelt artikkelstoff som litteratur. Dette er

særlig viktig i masterdelen, men også på bachelordelen er det av betydning å konfrontere studentene med ny forskning og den faglige og fagpolitiske diskusjonen.

Obligatoriske arbeidskrav er i dagens ordning knyttet til deltakelse i arbeidsgruppe, skriving av oppgaver og kommentering av medstudenters skriving. I tillegg har man den obligatoriske midtveisprøven med tilbakemelding og bestått for å få gå opptil eksamen. Brudd på disse kravene, medfører at studenten ikke får gå opp til eksamen i kurset. Komiteen har ikke foreslått endringer i de obligatoriske arbeidskrav.

For studentene er eksamen og eksamensresultater avgjørende for videre yrkeskarriere. Det er viktig å være oppmerksom på at eksamensopplegget vil være grunnlaget for studieadferden og at det lett utvikler seg en «skjult studieplan», ved at studentene prioriterer det de oppfatter er viktig med sikte på eksamen. For å nå målet med studiereformen vil det også være viktig å utforme evalueringsformer som fører til den studieadferden en ønsker ved at den premierer de egenskapene en ønsker studentene skal utvikle.

Det er viktig at eksamensoppgavene utformes slik at de premierer evne til selvstendig analyse og metodiske ferdigheter. Ved dens siste studiereformen ble det lagt stor vekt på praktikumsoppgaver for å komme bort fra «kapiteloppgaver» der studentene skulle gjengi det de visste om et emne. Det er viktig å fortsette arbeidet med å variere oppgaveformene for å få prøvd ulike sider av studentenes kompetanse. Dersom man opprettholder separate eksamener i fag som går parallelt, må oppgavene også gi grunnlag for å få frem sammenhengen mellom fagene.

Digitalisering av eksamen er nå gjennomført ved Universitetet i Bergen. Systemet har muligheter for å åpne adgang til databaser, f.eks. Lovdata, og til presentasjon av problemstillinger på andre måter enn i rent tekstformat. Digitaliseringen åpner for nye måter å vurdere studentene på underveis i studiet og ved skoleeksamen. En omlegging av evalueringssystemet i retning av å gi uttelling for arbeid underveis i studiet av et fag, er ønskelig. Komiteen ser dette som en for stor utfordring til å gjennomføre samtidig som en omlegging til den foreslåtte 3+2 strukturen, men det er noe som må arbeides videre med, med sikte på påvirke studentadferden i den retning som læringsmålene tar sikte på.

5.2 Særlig om masterdelen

Problembasert læring vil være den rådende modellen for fordypningsdelene, med den endring at U&L blir konsentrert om forelesninger, seminarer og skriving av noen få men større individuelle oppgaver. Man bør opprettholde medstudenters kommentering av hverandres oppgaver, og nå kunne stille større krav til analytiske ferdigheter og vurderinger i kommenteringen.

Integrering og bruk av juridisk metode, både i A-delen og B-delen, vil bli gitt en større og mer faglig utfordrende kontekst som ramme, enn det som er tilfellet etter dagens opplegg. Seminaroppgavene må gjenspeile dette, og krav til analyse av faglig artikkelstoff – både på norsk og på fremmedspråk (engelsk) - bør gis større plass enn ren repetisjon av lærebokstoff (jf. pkt. 9.2 og 9.4 i Delinnstilling I). Dette er vesentlig for å komme bort fra puggpreget innlæring av stoffet, til mer dyptgående studier og selvstendige analyser med sikte på forståelse. Det har vært en tradisjon at juss-studenter nesten utelukkende leser materiale på norsk, og det er en viss motstand mot å ta engelskspråklige fag hos mange studenter. Her skiller juss-studiet seg fra nesten alle andre studier. Komiteen ser det som viktig å bryte ned denne barrieren og sikre at de som uteksamineres er fortrolig med bruk av materiale på engelsk.

De muligheter og læringsmessige utfordringer som ligger i bruk av internett og podcasts er større på masterdelen enn på BA-delen, fordi man nå vil kunne forvente at studentene skal trenes opp til å gjennomføre komplekse resonnementer på grunnlag av et sammensatt rettskildebilde. Dette åpner for podcasts med komplekse utfordringer som grunnlag for forberedelse til seminarene, hvor studentene skal forventes å lede gjennomføringen. Seminarer bør være dominerende som formidlings- og læringsformen fordi man på dette nivå må stille langt større krav til studentenes bruk av ferdigheter og kunnskaper i utredning av saksområder og løsning av problemer. Gjennom dialogen skapes ny forståelse og kunnskap hos studentene gjennom problemstillinger som ligger opp mot forskningsfronten. Forelesningenes funksjon bør være å gi oversikter og relasjoner til tilgrensende emner, og sette faget i en samfunnsmessig kontekst, både nasjonalt og internasjonalt.

I denne delen inngår også vitenskapsteori og akademiske ferdigheter, inklusive forståelse av empiriske forskningsmetoder som også har en plass i den praktiske jus, som f. eks. kriminologi, rettsmedisin og rettspsykiatri. Hvilke deler av dette som skal være felles læringsaktivitet for alle fordypningsdelene eller integreres i den enkelte del, har komiteen ikke tatt stilling til.

5.3 Spesialemnene

Spesialemnene som tas første semester på femte studieår må selvsagt ligge på masternivå. Dette vil innebære en til dels vesentlig kvalitetshevning i forhold til dagens spesialemner på femte studieår. Det vises også til at studentene på femte studieår vil kunne ta A-delen av et annet fordypningsemne enn det de tok på fjerde studieår, som spesialemne på første semester femte studieår.

Siden spesialemnene studeres etter fordypningsdelen må det legges til grunn at emnene skal bygge på det nivået studentene der har tilegnet seg med hensyn til metodisk tilnærming, studieteknikk med mer. Spesialemnene bør følgelig kunne ha vesentlig mer omfattende litteraturtilfang pr studiepoeng enn det studentene tidligere har møtt i studiet, og det må legges opp til selvstendige dybdestudier og bruk av nasjonal og internasjonal litteratur på en selvstendig måte. I realiteten bør femte studieår ligge på et høyere faglig nivå enn fordypningsdelen på fjerde studieår. Det er først og fremst på femte studieår det vil kunne ligge til rette for å integrere studentene aktivt i forskningsvirksomhet, ved en kombinasjon av spesialemne og masteroppgave, jf. pkt. 5.4 nedenfor. Dette vil være enklere for de studentene som tar spesialemner enn for de som velger å ta A-delen av et fordypningsemne fra fjerde studieår, men komiteen har likevel som det fremgår ovenfor, valgt å gi adgang til det sistnevnte ut fra hensynet til faglig bredde.

Komiteen har ikke tatt stilling til hvor mange studiepoeng et spesialemne bør omfatte. I Delinnstilling I (pkt. 9.3) uttrykte komiteen: «Studenten vil her kunne bygge ut sin kompetanse noe mer i bredden, men fremdeles med et emne som studeres på et høyt nivå, der kvalifikasjonsrammeverkets krav til selvstendighet og analyse må oppfylles. … En må forutsette at studentene på dette stadium har nådd et metodisk og akademisk nivå som gir grunnlag for å gjøre spesialemnene til et studium med høy kvalitet med vekt på rettskildebruk og selvstendig analyse.» Dette tilsier at spesialemnene må ha et omfang på minimum 15 studiepoeng, og at problembasert læring blir kjernen i oppleggene med seminarer som hovedform, sammen med skriving av en større selvstendig oppgave. En kan også tenke seg 30 sp spesialemne, eller modulbaserte emner der studentene for eksempel kan ta et 20 sp emne, som så bygges ut med en av flere alternative 10 sp emner.

Større skriftlige arbeider som del av spesialemnene vil være et viktig tiltak for å forberede studentene på skriving av masteroppgave i siste semester.

I spesialfagene på femte studieår vil det være grunnlag for mer bruk av alternative evalueringssformer som hjemmeeksamen, bruk av kilder på skoleeksamen etc., fordi det her normalt vil være færre studenter på de enkelte emnene.

5.4 Masteroppgaven

Masteroppgaven vil for de fleste studentene være den avsluttende delen av studiet og vil være et viktig virkemiddel for å gi studentene opplæring og trening i rettslig metode og selvstendig analyse av rettsspørsmål. En vesentlig svakhet ved dagens studieordning er at studentene er uforberedte på den utfordringen masteroppgaven er, noe som fører til lavere kvalitet på arbeidet enn ønskelig. Det er også begrenset hvilke ressurser fakultetet har å sette inn i veiledning under skriveprosessen. Som komiteen har understreket ovenfor, vil et viktig formål med en studiereform være å bygge opp studentenes evne til selvstendig arbeid gjennom studiet, slik at også masteroppgaven vil kunne fylle rollen som den avsluttende delen av studiet, der studentene får utnyttet den metodiske og faglige kunnskapen de har tilegnet seg gjennom studiet.

Kvalifikasjonsrammeverkets krav til en masteroppgave og studentens selvstendighet, krever at det fastlegges et tidspunkt for studentenes valg av problemstilling og krav til utforming og underbygging av denne. Den hjelp fakultetet i dag tilbyr med hjelp for skriving av prosjektbeskrivelse, må videreføres og kanskje utvides. Selv om den studieordningen som foreslås her, vil innebære en vesentlig styrking av studentenes forutsetninger for å kunne skrive en masteroppgave, gjennom innføring av bacheloroppgave og ved større skriftlige arbeider underveis i studiet, særlig på masterdelen og gjennom undervisning i akademisk skriving og vitenskapsteori, må studentene gis et opplegg for valg av emne. Det må vurderes om denne organiserte hjelpen skal foregå felles for alle studentene, eller ha fordypningsdelen som kontekstuell ramme. Det siste åpner for større krav til faglig underbygging av den problemstillingen studenten vil skrive om.

Komiteen mener at masteroppgaven emnemessig bør ligge enten innenfor den fordypningsdelen vedkommende student har tatt, eller ha tilknytning til spesialemnene kandidaten har valgt. En kandidat som tar et spesialemne på til sammen 30 sp på femte studieår og i tillegg skriver masteroppgave innenfor dette emnet, vil i realiteten kunne ha 60 sp innenfor vedkommende emne, noe som vil gi en mer omfattende fordypning enn fordypningsemnet på fjerde studieår. Dette gjelder også for dem som velger A-delen av et annet fordypningsemne, og så skriver masteroppgave innenfor dette siste emnet.

I realiteten legger strukturen for masterdelen opp til dyptgående studier i to emner, i tillegg til rettsteori, vitenskapsteori og metode.

6 Vurderingsformer

Som pekt på ovenfor er vurderingsformer en side ved studieordningen som bør vies adskillig oppmerksomhet, av mist to årsaker:

Form og innhold i vurderingen må være innrettet på en måte som sikrer at det faktisk er emnets læringsmål som prøves, og at disse prøves i forsvarlig bredde. Kvaliteten på sertifiseringen av ferdige kandidater er helt avhengig av at prøvingen er adekvat. Komiteen vil påpeke at forslaget om parallelle kurs og kurs av noe større omfang på bachelornivå enn i dag vil åpne for mindre detaljfokus og dette må avspeiles i prøvingsformene.

Videre er det på det rene at form og innhold i prøvingen – det gjelder særlig karaktergivende prøving («eksamen») – i betydelig grad er styrende for studieadferden. Studentene oppøver de ferdighetene de

erfaringsmessig mener at de får uttelling for på karakterutskriften. Ofte fører dette til en for sterk fokusering på detaljer i faget.

Prøvingen i et emne omfatter både obligatorisk undervisning og eksamen. Obligatorisk undervisning eller obligatoriske arbeidskrav karakteriseres ved at studentene ikke får avlegge eksamen uten at kravene er oppfylt. Siktemålet er både å gi studentene oppfølging og tilbakemelding i løpet av studiet, og å kunne prøve ferdigheter som ikke lar seg prøve til ordinær eksamen, for eksempel muntlig presentasjon for en gruppe, teamarbeid, faglig kommentering, ferdigheter knyttet til arbeidsprosesser (jf. problembasert læring). Det er fullt mulig å legge reelle faglige krav inn i arbeidskravene, og på den måten sikre at alle sider ved læringsmålene blir prøvd på en faglig forsvarlig måte.

Det er avgjørende at man i emnedesign ser helheten mellom læringsmål, undervisning og prøving. Læringsmålene må være styrende for undervisningen (både form og innhold), og prøvingen må være innrettet mot å identifisere i hvilken grad læringsmålene er nådd.

UiB har for tiden en stor meny av vurderingsformer og -ordninger, jf. § 6.2.1 i Forskrift om opptak, studier, eksamen og grader ved Universitetet i Bergen. Av disse synes følgende å kunne være aktuelle for rettsstudiet:

a) skriftlig skoleeksamen
b) muntlig eksamen
c) hjemmeeksamen
d) mappevurdering
e) veiledede oppgaver og ikke-veiledede oppgaver, herunder bachelor- og masteroppgaver
f) prøveforelesning
g) bestått på grunnlag av fremmøte
h) produksjoner
…
k) praksis [med praksisrapport f. eks. Jussformidlingen]
…

Vurderingsformene kan kombineres, og de kan gjennomføres på individnivå eller for grupper. Alle formene har praktiske og ressursmessige egenskaper som må med i vurderingen når man velger vurderingsform. Vi har også det særtrekket at vi har svært store kull. I den foreslåtte studiemodellen er det grunn til å vente at kullene på bachelordelen av studiet fortsatt vil være store. Det vanskeliggjør for eksempel muntlig eksamen som dominerende vurderingsform.

På masterdelen vil vi kunne forholde oss til mindre grupper eksamenskandidater, både på fordypningsdelene og særlig i spesialfagene på femte studieår. Dette åpner for at andre modeller for prøving aktualiseres. Andre prøvingsformer vil også være nærliggende på grunn av andre kvalifikasjonskrav på masternivå.

Variasjoner i prøvingsform er ikke et mål i seg selv. Målet må være å identifisere studentens grad av måloppnåelse med hensyn til læringsmålene. Formen har likevel i en viss forstand en selvstendig betydning: Programmets samlete læringsmål vil være betydelig videre enn det et enkelt emne kan dekke. Det er derfor av betydning at emnene vurderes samlet med hensyn til hvorvidt de summerer til programmets mål. Dersom programmet for eksempel har muntlige ferdigheter blant læringsmålene, er det nødvendig at prøving av muntlige ferdigheter inngår blant prøvingsformene. I denne sammenhengen er det underordnet hvilket emne som svarer på utfordringen; vi må i alle fall sikre at vi har ett eller flere emner som gir studentene disse ferdighetene, og det er nærliggende å prøve dem der.

En drøftelse av prøvingsformer må ta hensyn til kostnader. At kostnadene tillegges vesentlig større vekt i tilknytning til prøving enn i tilknytning til undervisning, henger sammen med at Kvalitetsreformen var tydelig på at institusjonenes innsats skulle beveges bort fra prøving, i retning av undervisning og oppfølging av studentene. En slik prioritering følger også nokså naturlig hvis vi tar et blikk på formålet med utdanningsaktivitetene: Det er studentenes læring som er det sentrale. Sertifiseringen av læringen må likevel være av høy kvalitet, og den må være formålstjenlig, jf. over.

7 Arbeidsgruppe- og seminaroppgaver

Komiteens forslag om organiseringen av metodeundervisningen, og den vekt øvelse i metodebruk nå skal ha i hele studiet (jf. 3.3), sammen med internasjonalisering (jf. 3.4) og muligheten for parallelt studium av emner i bachelordelen, vil stille nye krav til utforming av oppgaver til arbeidsgruppene og til seminarene.

De krav som nå legges fra universitetets side for godkjenning av nye studieplaner, innebærer bl.a. at det enkelte emne må beskrive hvordan kombinasjonen av undervisnings- og læringsaktiviteter (U&L-aktiviteter), og prøveformer i emnet, skal oppfylle de læringsmål som er beskrevet for emnet. Dette vil også stille krav til utformingen av oppgaver, enten de er problem- eller teoribaserte.

I planleggingen av U&L-aktiviteter i et emne, vil det for metodedelen, både gjennom forelesninger og utarbeidelsen av oppgaver, kreve at man har innsikt i hva foranliggende emner metodisk har lagt vekt på. I de tilfellene man planlegger for parallelt studium av to emner, må man samhandle både om de materielle og metodiske delene for å oppnå ønsket integrasjon og progresjon mellom emneområdene.

Mens man i dagens studieopplegg kanskje har lagt stor vekt på det materielle i arbeidsgruppe-oppgavene, må det nå legges langt større vekt på metodiske teori- og problemstillinger.

For å oppnå ønsket progresjon i studiet, kreves samarbeid mellom emnene slik at oppgaver av øvingsmessig art helt i begynnelsen av studiet, tidlig erstattes med oppgaver som utfordrer læring på de høyeste taksonomiske nivå (analyse, syntese og evaluering).

I bachelordelen, og spesielt i masterdelen, blir utformingen av seminaroppgavene, krav til studentenes forberedelse til og rolle i gjennomføringen av seminarene, avgjørende for læringsutbytte. Det forslaget komiteen har om at rammene for pensum endres slik at man kan ta inn tidsaktuelt artikkelstoff, gir grunnlag for problemstillinger som ikke er lukket inne i pensumbøkenes rammer. Som omtalt tidligere (jf 5), åpner bruk av podcasts nye måter å presentere problemoppgaver på.

Et viktig element i forbindelse med både arbeidsgruppe- og seminaroppgavene er den rollen gruppeleder og seminarleder skal ivareta i forhold til studentene og den faglige og læringsmessige funksjon oppgavene er ment å ivareta. Implementeringen av nye oppgaver krever opplæring av de som skal være gruppe- og seminarledere, og man bør vurdere en mentorordning for gruppelederne.

Masterdelen: Linjefag – spesialemner – masteroppgave

Strafferett 60 studiepoeng linje

A-del
30 sp

B-del 20 sp

Vitenskapsteori/ metode 10 sp

Formuerett 60 studiepoeng linje

A-del
30 sp

B-del 20 sp

Vitenskapsteori/ metode 10 sp

Forvaltningsrett 60 studiepoeng linje

A-del
30 sp

B-del 20 sp

Vitenskapsteori/ metode 10 sp

Familie-, velferds og migrasjonsrett 60 studiepoeng linje

A-del
30 sp

B-del 20 sp

Vitenskapsteori/ metode 10 sp

Linjer

Spesialemner hjemme – alternative modeller for 30 sp

A-delen fra alle andre linjer

«Pakker»

Avanserte emner i enheter av X sp

Utveksling 30 sp

Utveksling 60 sp

Masteroppgave 60 sp

Spesialemner/pakker

Masteroppgave 30 studiepoeng

Masteroppgaven baseres tematisk på linjen fra fjerde år for å oppnå «programspesialisering».

Masteroppgave

8 Ressursbehov og kostnader

8.1 Innledning

Av mandatet framgår at komiteen skal utarbeide oversikt over ressursbehov og kostnader ved den nye studieordingen. Kostnadene vil selvsagt avhenge av hvilket ambisjonsnivå man legger seg på med hensyn til undervisning, veiledning m.v.

I utredningen av dagens studieordning så en for seg at en dobling av lærerressursene fra nivået i 2001/2002 var det som skulle til for å kunne gi en kvalitativ god utdanning i samsvar med kravene i Kvalitetsreformen. Siden 2003 har fakultetet gjort seg flere erfaringer med studieordningen og det er foretatt flere evalueringer og justeringer underveis. Kvalitetsreformen er evaluert, det er innført nye krav til høyere utdanning gjennom europeisk samordning av krav til læringsutbyttebeskrivelser på alle nivå, det stilles større krav til livslang læring og ny teknologi og pedagogikk er tatt i bruk. Den fremtidige ressurssituasjonen som man i 2001/2002 så for seg som tilfredsstillende for å kunne ivareta god studiekvalitet, har vist seg å ikke være tilstrekkelig.

Komiteen har ikke gjennomført en fullstendig analyse av ressursbehovet for studiet, men har foretatt en vurdering av hvilke endringer i ressursbehovet komiteens forslag i seg selv ville føre til.

8.2 Kostnader ved ny studiemodell – et anslag:

8.2.1 Bachelordelen:

Det lagt til grunn at man benytter det samme opplegg som i dag i form av forelesninger (1.5t pr stp), arbeidsgrupper og seminarer. Videre at omfanget kommentering av oppgaver knyttet til arbeidsgruppen (1. og 2.året) og obligatorisk oppgave 1.- 3.studieår, blir i samme omfang som i dag. I det nye opplegget, gjenstår spørsmålet om ordningen med arbeidsgrupper på 3.studieår fortsatt skal være frivillig og selvstyrte, eller om man skal ha en annen ordning. Innføring av en annen ordning på 3.studieår enn den man har i dag, vil eventuelt utgjøre en kostnadsøkning.

8.2.2 Masterdelen:

Fordypningsdelene (A+B = 60 stp) kan sammenlignes med det omfanget undervisningen man har på 4.studieår i dag. For siste året i masterstudiet vil kostnadene være tilsvarende det man har i dagens ordning; spesialemner og skriving av masteroppgaven med veiledning. For komiteens grunnlagsmodell for undervisningsopplegget i linjefordypningene vises til kap 5.2, 5.3, 3.2 og 3.4.

I oppsettet for 4.studieår (studieåret 2014/2015) er all undervisning synliggjort i årsverkstimer, og faktor 5 er benyttet både for forelesninger og seminarer.

4. studieår i dag:

Fag	Forelesning	Seminar[2)]	Totalt i årsverkstimer
Strafferett	42t x 5 = 210	15 x 2t x 5 x11 gr = 1.650	1.860
Rettergang	54t x 5 = 270[1)]	16 x 2t x 5 x10 gr = 1.600	1.870
Formuerett	46t x 5 = 230	10 x 2t x 5 x10 gr = 1.000	1.230

1) I rettergang dekkes i dag 180 årsverkstimer av ekstern foreleser, mens resten av forelesningene i de tre fagene dekkes av internt personale.

2) Alle seminarene dekkes av internt personale.

I hvert av de tre fagene skriver studentene i dag 1 obligatorisk oppgave som har et volum på 4000 ord i strafferett og rettergang, og 3000 ord i formuerett.

Den enkelte seminargruppene har ca. 30 deltakere.

Fordypningsemnene på fjerde studieår:

Modellen med fordypningsemner er basert på kombinasjonen forelesninger, seminarer og skriving av større arbeider, og med stort ansvar på studentene til selvstudium, forberedelse til og ledelse av seminarer. I tillegg vil det bli innført arbeidskrav i form av deltakelse i opplegg for utvikling av akademiske ferdigheter. Om slike opplegg skal være felles for alle linjer eller være innebygget i den enkelte linjen, er en usikkerhetsfaktor i kostnadsanslaget.

Undervisningsåret er på 40 uker. Her regnes det med 38 uker til undervisningsdelen og 2 uker til eksamen.

Bruker man normen med 1,5t forelesning pr studiepoeng skulle dette utgjort 1.5t x 60 = 90t x 5 = 450 årsverkstimer. Øker man dette til 2t pr studiepoeng får man 2t x 60 = 120 t x 5 = 600 årsverkstimer.

Om seminaromfanget settes til ett seminar annenhver uke vil man få 19 seminarer pr fordypningsemne. Dette økes til 20 seminarer. Regner man med at fakultetets 410 studieplasser fullt utnyttet, og regner med en lik fordeling på de fire foreslåtte linjer, vil seminarkostnadene beregnes ut fra 100 studenter pr linje og med 25 studenter i hver seminargruppe. Inndeles hver seminargruppe i 5 selvstyrte grupper med 5 studenter, vil hver selvstyrt gruppe på ansvar for opplegg og gjennomføring av 2 seminarer.

20 seminar x 2t x 5 x 4 grupper = 800 årsverkstimer for vitenskapelig personale

Fellesundervisning for å gi forståelse av samfunnsvitenskapelig og naturvitenskapelig forskningsmetoder, er på grunnlag av diskusjoner med tilsatte i SV-fakultetet satt til 6 timer forelesning og 1 seminarer a 2 timer. Omregnet i årsverkstimer blir dette 6t x 5 = 30 timer.

410 studenter i seminargrupper med ca. 25 studenter utgjør 2t x 5 x 16 grupper = 160 timer. Totalt 190 timer i form av kjøpte tjenester.

På 4. studieår skriver studentene i dag 3 store obligatoriske oppgaver (3.000 – 4.000 ord), samt at de har eksamen i hvert av de tre fagene. Dagens kostnad på 4.året til kommentering av tre større oppgaver og tre eksamener, vil dermed dekke behovet til en linje.

Forelesninger og seminarer i fordypningsemnemodellen vil utgjøre anslagsvis 1.400 årsverkstimer.

4.studieår har i dag for disse to undervisningstiltakene, et omfang på 4.960 arbeidstimer. Dette dekker undervisningsdelen til 3 linjer, og i tillegg fellesundervisning for alle 410 studenter i samfunnsvitenskapelig og naturvitenskaplig forskningsmetode.

Igjen står kostnadsdekning for forelesninger og seminarer i et fjerde fordypningsemne, samt skriving av større oppgaver med kommentering og eksamen (ut fra dagens opplegg) for tre fordypningsemner. I tillegg kommer de undervisningsmessige tiltakene, man vil sette inn for å underbygge studentenes læring av akademiske ferdigheter.

En forskyvning av antall studenter mellom de ulike fordypningsemnene, vil i liten grad påvirke det totale kostnadsbildet.

Ny tilleggskostnad for tre fordypningsemner:

Større skriftlige oppgaver: 3 oppgaver x 300 studenter x 1t	=	900 årsverkstimer.
Utarbeide eksamensoppgave og sensorveiledning: 3 x 2(A+B) x 19t	=	114 årsverkstimer
Nivåkontroll 10%: 3 x 10 x 2(A+B) x 1.5t	=	90 årsverkstimer
Skriftlig eksamen 4t : 3 x 100 x 2(A+B) x 1t	=	600 årsverkstimer
Kostnad forelesninger + seminarer for en fjerde linje:		
Forelesninger (A+B+ vteori/metode); 60 x 2t x 5	=	600 årsverkstimer
Seminarer; 20 x 4 x 2t x 5	=	800 årsverkstimer
Totalt	=	3104 årsverkstimer

3104 årsverkstimer: 780 undervisningstimer/årsverk = 3,98 undervisningsårsverk

Kursansvaret for tre fordypningsemner ligger i de kostnadene man i dag har på 4.studieår. Tillegget for et fjerde fordypningsemne vil være 170 årsverkstimer med dagens ordning. I den nye modellen må det vurderes om fagansvaret skal være et eneansvar eller organiseres på en annen måte.

8.3 Grunnlagsfaktorer for beregning av kostnadene

Måltall:
Bachelordel (1. – 3. studieår): 380 studenter
Masterdel (4. – 5. studieår): 380 + 30 = 410 studenter

Undervisning:
1.-3.studieår:

Faktorer:
1600 arbeidstimer pr. studieår på 60 studiepoeng gir 26,7 arbeidstimer/studiepoeng
1,5 t forelesning/studiepoeng, obligatorisk midtveisprøve (1.-3.studieår) + arbeidsgrupper som nå

Emne sp	Uker	Forelesning	Storgr/seminar	Ant arbgr samlinger
Ex fac (10 sp)	8(1)	24 +?(2)	11	0
10 sp	6,5	16	2	4
15 sp	11	22	3	6
20 sp	14	30	4	8
25 sp	18	38	5	10

1): Går i dag parallelt med Exphil
2): Høst 2015 er det i tillegg 12 timer felles Exfac og JUS111

Valgemner 3.studieår:

Emne	Uker	Forelesning	Seminar	Skr oppg
10 stp	6,5	16	?	?

Master: Fordypningsemnene:

Faktorer:

Studieåret: 40 uker: 38 uker undervisning + 2 uker eksamen

Forelesninger: 2 pr studiepoeng
Seminar annen hver uke

Emnedeler	Uker	Forelesning	Seminar	Større skriftlig oppgave
A (30 sp)	20	60	10	2
B (20 sp)	12	40	6	1
Vitenskapsteori/metode (10 sp)	6	20	3	1

Spesialemner i masterdelen:

Emner	Uker	Forelesning	Seminar	Større skriftlig oppgave
A-delen	20	Ligger i masterlinjen		
«Pakker» 30 sp	20	60	16	2
Spesialemner a 10 sp	6	20	3	1

Kursledelse:

Etter dagens ordning:
1-3 studieår:
Emne 10 studiepoeng: 50 + 20 = 70 timer
Emne 15 studiepoeng: 50 + 30 = 80 timer
Emne 20 studiepoeng: 50 + 40 = 90 timer
Emne 25 studiepoeng: 50 + 50 = 100 timer

Masteremnene:

A + B + Vitenskapsteori/metode: 50 + 120 = 170 timer
Valgemner 3.studieår:
Valgemne á 10 studiepoeng: 10 timer
Spesialemner i masterdelen:
A-delen ligger masterlinjen
«Pakker» a 30 studiepoeng: 50 + 60 = 110 timer
Spesialemner: 1 time pr studiepoeng

9 Implementering av ny studieordning

9.1 Innledning

I det mandatet Fakultetstyret ga studieordningskomiteen som grunnlag for en Delinnstilling II, er det flere punkter som komiteen ikke har oppfylt av årsaker som er forklart i innledningen. Dette gjelder i hovedsak detaljbeskrivelse av de enkelte emner med læringsmål, undervisnings- og prøvingsformer, læringsaktiviteter og bruk av teknologi.

Delinnstilling II forutsetter en rekke faglige endringer og pedagogiske tiltak. Hvis Fakultetsstyret vedtar å gjennomføre komiteens innstilling, vil komiteen anbefale en del tiltak som må bearbeides til en implementeringsplan for studieordningen.

9.2 Styringsmodell for studiet

Før implementering iverksettes må Studieutvalgets rolle og mandat i godkjenningen av de ulike emneopplegg som skal utarbeides på grunnlag av de føringer som er lagt i Delinnstilling II, være klarlagt. Videre må fakultetet ha fastlagt en saksbehandling for fremtidige forslag til endring i de enkelte emner i studiet, med sikte på å ivareta studiets helhet og sikre programmets totale læringsutbytte. Det bør her vurderes hvordan det faglige ansvaret for de ulike emner skal organiseres og hvordan forholdet mellom de emneansvarlige og Studieutvalgets oppgaver skal være.

9.3 Arbeidsseminar for samordning og pedagogisk utvikling

For utarbeidelsen av de enkelte emneopplegg, foreslås at det etableres et felles arbeidsseminar for alle emneansvarlige/-grupper på bachelor- og masterdelen. De føringer som ble gitt for komiteens arbeid med Delinnstilling II vil være naturlig ramme for det planarbeidet som skal skje i seminarene. I seminarene må det legges inn presentasjoner som både underbygger de ulike delene i planarbeidet med bl.a. læringsmål, undervisnings- og læringsaktiviteter, prøvingsformer, teknologibruk og litteratur. Arbeidsseminarene skal også ivareta de strukturelle intensjoner i Delinnstilling II med faglig og læringsmessig progresjon, samt integrasjon mellom emner og studieår. Arbeidsseminarets opplegg må avstemmes mot forventet for- og etterarbeid i forhold til seminarsamlingen, og når endelig emneplan skal foreligge Studieutvalget for godkjenning.

Tilsvarende arbeidsseminar bør tilrettelegges for emneansvarlige for valgemner og spesialemner.

Det bør også etableres et forum for diskusjon av hvordan det kan skje en pedagogisk videreutvikling av studiet, og hvordan bakteppet med problembasert læring, sosial konstruktivisme og Blooms taksonomi faktisk fungerer.

9.4 Overgangsordninger mellom gammel og ny ordning

En plan for implementering av ny studieordning må også ta stilling til eventuelle **overgangsordninger**. Her er det flere alternativer. Komiteen ser det som mest realistisk at en starter med ny ordning på første studieår og la de som har startet på gammel ordning fullføre studiet etter denne ordningen. Dette ville skape få problemer de første tre årene, selv om en ville måtte undervise parallelt i strafferett på første året på ny ordning og på fjerde året på gammel ordning. Dette ville kunne skape kapasitetsproblemer i dette faget, selv om strafferettsmiljøet er det største fagmiljøet ved fakultetet, men det burde være overkommelig. Totalt sett innebærer dette ikke noen ekstra ressursbruk. Etter tre år kan en innføre mastertilbudet for alle.

De som startet på studiet året før ny ordning blir innført vil etter vanlig progresjon være ferdige med fjerde studieår når de første på ny ordning er ferdige med tredje studieår. De vil da kunne studere spesialfag og ta masteroppgave på femte studieår som før. Det vil være en dels studenter som ikke følger normal studieprogresjon av ulike grunner. En løsning vil kunne være å la de som har fulgt gammel ordning til og med tredje år, ta fordypningsemner i formuerett og strafferett og prosess, for at de også skal få dekket disse fagene. Et

problem kan være studenter som ikke har fullført enkeltkurs på noen av de første tre studieårene. Her kan en la de gå inn på de aktuelle kursene på den nye studieordningen, så langt de tilsvarende fagene finnes.

Det kan godt være at det minst ressurskrevende vil være å sette inn individuelle tiltak mot den gruppen av studenter det gjelder i form av spesielle undervisningstilbud. Dette vil avhenge av hvor stor gruppen er og hvor langt de har kommet i studiet. Dette må det tas stilling til konkret når situasjonen oppstår og en har oversikt over hvor store studentgrupper dette gjelder.

En kan også sluse de inn på ny studieordning ved at de får fritak for kurs på gammel ordning ved å ta kurs på ny ordning. Her må det lages en detaljert plan, som er i samsvar med regelverket.

9.5 Evaluering av ny ordning

Ved innføring av gjeldende studieordning ble det de tre første årene gjennomført en tett oppfølgning med evaluering av kursene og av ordningen. Et tilsvarende system for evaluering og oppfølgning av en ny ordning bør gjennomføres, for å sikre at målene med den nye ordningen oppnås, særlig med fokuset på metode og grunnleggende prinsipper og sammenhengen og progresjonen mellom emnene.

Vedlegg

Vedlegg 1

Mandat for komiteen, fastsatt av Fakultetsstyret i møte 8. september 2015 (sak 72/15):

1. [……]
2. Fakultetsstyret tildeler studieordningskomiteen følgende mandat for Delinnstilling II:
   - 2.1. Studieordningskomiteen legger frem en løypemelding på fremdriften i arbeidet til fakultetsstyremøtet 2. februar 2016
   - 2.2. Delinnstilling II skal legges fram for fakultetsstyret senest 3. mai 2016. Dette med sikte på eventuell oppstart fra høsten 2017.
   - 2.3. Delinnstilling II skal representere et fullgodt grunnlag for fakultetsstyret til å ta stilling til om studieordningen skal legges om, og å fastsette innholdet i en eventuell ny studieordning. Dette omfatter
     - 2.3.1. læringsmål, læringsutbyttebeskrivelser og hovedstruktur for program/programmer eller grader som foreslås
       - 2.3.1.1. De tre første årene skal oppfylle formelle og materielle krav til bachelorgrad.
       - 2.3.1.2. De to siste årene skal oppfylle formelle og materielle krav til mastergrad.
     - 2.3.2. læringsmål og læringsutbyttebeskrivelser for alle emnene som inngår, samt skisse av undervisnings- og prøvingsformer i hvert emne med beskrivelse av hvordan disse virker at studentene oppnår de gitte læringsutbyttene, samt skisse av undervisnings- og prøvingsformer i hvert emne, herunder bruk av pedagogiske verktøy og teknologi, med beskrivelse. Det omfatter imidlertid ikke detaljert utforming av emnene.
     - 2.3.3. beskrivelse av hvordan emnene samlet oppfyller programmets/programmenes læringsmål og studentenes læringsutbytte.
     - 2.3.4. beskrivelse av tiltak eller mekanismer som virker til god integrasjon mellom fagene og mellom studieårene.
     - 2.3.5. beskrivelse av tiltak eller mekanismer som realiserer og synliggjør faglig progresjon gjennom studiet.
     - 2.3.6. eksplisitt eller implisitt redegjørelse for de sentrale pedagogiske betraktningene modellen bygger på.
     - 2.3.7. beskrivelse av studiestruktur med hensyn til opptak, gjennomføring, progresjon osv. Det vises til UiBs mal for opprettelse og rapportering av studieprogram.
     - 2.3.8. kostnadsoverslag for den eller de foreslåtte modellene, eventuelt med flere alternativer for gjennomføring med ulike kostnadsrammer.
3. Arbeidet med Delinnstilling II skal involvere fakultetets ansatte
   - 3.1. i den endelige utformingen av bachelordelen
   - 3.2. i alle deler av planlegging og utforming av masterdelen
   - 3.3. Komiteen tar selv stilling til om dette arbeidet skal delegeres til selvstendige arbeidsgrupper eller om det skal integreres i komiteens arbeid. Komiteen er ansvarlig for de samlete avveiinger og prioriteringer som utgjør tilrådingen i Delinnstilling II.

Vedlegg 2

Sammendrag av høringsinstansenes innspill
Det kom i høringsrunden våren 2015 inn 21 høringssvar til Delinnstilling I fra lærere eller grupper av lærere ved fakultetet, og fra eksterne organisasjoner eller institusjoner. Det vil nedenfor bli gjort kort rede for hovedinnholdet i de enkelte uttalelsene. De problemstillinger som tas opp vil bli drøftet i innstillingen i tilknytning til de problemstillinger som tas opp. Høringssvarene er tidligere oversendt fakultetet og lå som vedlegg til fakultetsstyresaken.

Jørgen Aall, Terje Einarsen, Jon Petter Rui, Maja Janmyr, Jonas Jensen, Marianne Nerland.

Går inn for å holde på menneskerettsfaget på 3. studieår med samme omfang som i dag. Mener en flytting til første studieår vil gjøre de vanskeligere for studentene å tilegne seg de faglige og metodiske utfordringer ved faget. Argumenterer for betydningen av et felles fag i menneskerettigheter, selv om faget er relevant for og også inngår i andre fag. Mener en eventuell endring bør gå i retning av å samordne straffeprosessbestemmelsene i EMK med strafferetts- og strafferettsfaget på masterdelen.

Jørgen Aall, Eirik Holmøyvik, Knut Einar Skodvin, Halvard Haukeland Fredriksen, Christian Franklin, Ronny Gjendemsjø.

Ber om en klargjøring av hva som skal være innholdet i en fordypningsemne på masternivå i internasjonal rett og EU-EØS-rett. Peker på at det her er tale om flere ulike fag, eller hele rettssystemer. Mener at med unntak av de institusjonelle spørsmål «er det knapt noen del av EU/EØS-retten eller EMK-retten» som ikke hører hjemme i de respektive fag de gjelder. Uttrykker at de frykter at en egen linje om i internasjonal rett vil føre til at den internasjonale dimensjonen ikke blir godt nok ivaretatt på de andre masterlinjene.

Gir også uttrykk for at de er usikre på hva en slik linje er ment å skulle inneholde, gitt at de andre linjene tar opp relevante internasjonale rettsspørsmål.

Den Norske Advokatforening

Har avgitt en omfattende høringsuttale. Det går fram at saken er forelagt foreningens utvalg for yngre advokater. Forutsatt at master i rettsvitenskap for de institusjoner som har hjemmel til dette etter gjeldende forskrifter er foreningen positiv til en deling i bachelor- og mastergrad. En todelt studiemodell vil gi en mer tidsmessig studieordning enn dagens ordning.

Er opptatt av at masterutdanningen tilpasses kompetansebehovet i arbeidsmarkedet. Arbeidsmarkedet vil også ha behov for arbeidstakere med juridisk grunnforståelse, uten at de trenger ha fullført doktorgrad. Viser til avvikling av prosessmonopolet. Argumenterer for samordning både nasjonalt og internasjonalt og mener endringen vil kunne føre til at norske studenter lettere får tilgang til internasjonale studiealternativer, og gi en mer fleksibel studieordning. Har ikke motforestillinger mot den mellomløsningen komiteen foreslår, men uttaler at administrative hensyn ikke bør være avgjørende for valg av studieordning.

Mener metodefaget bør få mer plass og er negativ til at arv- og familierett skal gå ut av det obligatoriske studiet. Støtter det foreslåtte opplegget for menneskerettsstudiet, at det inngår i statsrettsfaget. Mener også at strafferett bør flyttes til tredje studieår.

Bjarte Askeland, Knut Martin Tande, Synne Sæther Mæhle, Anne M. Frøseth, Jonas Jensen, Erik Monsen, Jørn Øyrehagen Sunde

Mener kilde- og metodefaget bør beholdes fordi det er behov for et mer generelt og abstrakt perspektiv i deler av rettskildelæren, og at fjerning av dette som eget fag vil medføre en nedgradering av rettskildefaget. Faget behøves for å nå tilstrekkeleg intensjonsdybde og kvalitet i rettsbruken og for å få et tilstrekkelig akademisk nivå i analysen av juridisk metode.

Fjerning av metodefaget samtidig som generalistutdanningen blir fjernet som eget tema, kan føre til «forvitring i juristprofesjonens metodebevissthet».

Camilla Bernt, Gudrun Holgersen, Ingun Fornes, Thomas Eeg, Anneken Kari Sperr, Camilla Haukeland Olsen, Karsten Grimstad

Høringssvaret inneholder en omfattende argumentasjon for at arv- og familierett og også barnerett bør inngå i det obligatoriske studiet, eller i det minste noen av disse fagene. Mener faget ville kunne være egnet til å lære studentene lovtolkning og avveining mellom ulike rettskildefaktorer. Fremhever fagenes internasjonale dimensjon i vår tid. Fremheves at det er her tale om et fag som tilhører «privatsfæren» og som regulerer grunnleggende institusjoner i samfunnet med sitt eget verdigrunnlag. Det gjøres rede for ulike mulige plasseringer av faget i studiet.

Christian Franklin

Gir uttrykk for misnøye med prosessen, ved at de kursansvarlige ikke har fått anledning til å uttale seg, ut over mer uformelle samtaler. Er positiv til mange av forslagene, men mener en for lukket prosess har gjort det vanskelig å få frem hvilke synergieffekter som finnes mellom fagene. Er skeptisk til oppdelingen av statsretten og EØS-retten (NIRI-faget) fordi dette vil ta bort nettopp noe av mulige synergieffekter, og at fordelene og ulempene ved en oppdeling er for dårlig belyst i innstillingen.

Juristforbundet Dommerforeningen, ved Wiggo Storhaug Larssen

Stiller seg negativt til endringsforslaget. Mener utkastet vil gi for svak kompetanse i prosessfagene, sivilprosess og straffeprosess, til at de ferdige kandidatene vil kunne fungere i rettsvesenet som dommere og advokater. Mener også at det er for lite vekt på strafferett for andre enn de som tar strafferett og straffeprosess som fordypning på masterdelen. Mener de andre linjene som foreslås ikke vil kvalifisere til arbeid som dommere og advokater. Uheldig å introdusere nye obligatoriske fag som selskapsrett og rettsfiliosofi[1] i en fellesdel som i realiteten omfatter 2,5 års studier.

Mener det er uheldig at sentrale fag som straffeprossess, arv- og familierett samt dynamisk tingsrett, ikke skal være obligatoriske fag. Påpeker at dommerforeningen ikke har etterspurt endringer i studieopplegget, og at dagens ordning kan opprettholdes når det likevel ikke skjer en deling i en 3+2 ordning.

Domstolsadministrasjonen

[1] Her overses nok at rettsfilofien er til erstatning for ex. phil. og således ikke nytt. Det nye er at det flyttes senere i studiet og kobles mer til rettsfilosofi og rettsteori.

Mener masterstudiet bør avspeile at domstolene er en sentral del av den juridiske profesjon, med vekt på sentrale fag som strafferett, straffeprosess og sivilprosess.

Er positiv til deling av studiet og opprettelse av en bachelorgrad. Vil gjerne delta i videre dialog om utforming av studiet.

Høgskolen i Lillehammer

Skuffet over at det ikke blir foreslått ei 3+2 ordning og mener at argumentasjonen mot dette virker svært overdrevet. Er elles opptatt av gjennomføringstidspunkt og overgangsordninger og ønsker samarbeid og dialog om den videre utviklingen av studieordningen.

Jan Fridthjof Bernt (Ørnulf Rasmussen har i e-post sluttet seg til Bernts synspunkter)

Stiller seg i utgangspunktet positiv til innstillingen og slutter seg til hovedprinsippene. Har likevel avvikende synspunkt på fagportefølje og rekkefølge på fagene. Skeptisk til om begynnerfaga er eigna til å gje studentane den innføringa i rettsleg tenking som dei treng. Påpeker at begynnerfagene må være fag som gir studentene en god introduksjon til «det juridiske håndverk». Mener ein burde starte med den nasjonale retten først. Strafferett pekar seg ut som et fag som egner seg godt for den første introduksjon. Retter til økonomiske goder og forvaltningsrett bør vera de neste fagene det første året.

Går mot parallelle kurs og eksamener, fordi det ville stille for store krav til koordinering av de aktuelle fagene. Mener felles eksamenstid i flere fag vil måtte innebære undervisningsfrie perioder, noe som tar tid fra undervisningen.

Støtter metodeopplegget for de tre første årene, men mener at det på masterdelen av studiet må være et eget felles metodefag, og gir en omfattende og inngående begrunnelse for dette.

Juridisk studentutvalg

Det er opplyst at høringssvaret bl. a. er basert på spørreskjemaundersøkelse blant studentene der det kom inn 127 svar.

Ser det som viktig at ordningen med arbeidsgrupper opprettholdes da dette er avgjørende for studentenes læringsutbytte. Skeptisk til hvordan arbeidsgruppeordningen kan organiseres med parallelle kurs og mener utredningen ikke tar høyde for dette. Mener flere studenter kan velge Oslo dersom det innføres parallelle kurs, fordi dagens kursmodell har vært motiverende ved valg av studiested.

Stiller seg positivt til mer selvstendig arbeid for studentene, men er tvilende til om økning i kjernelitteraturen er rett vei å gå. Mener mer litteratur kan gå ut over arbeid med primærkildene. Mange studenter opplever studiet som krevende i dag og en bør være varsom med å øke arbeidsbyrden for å tjene mål som kan oppnås med andre midler.

Mener ordning med eksamen etter jul for fag som går i høstsemesteret er uheldig. Mener dette særlig er uheldig dersom det skal tas eksamen i 30 studiepoeng på grunn av at kursene går parallelt, fordi det da blir mye å lese i juleferien. Foreslår at semesteret heller starter en uke tidligere i august.

Flere studenter er skeptiske til en ordning som inneholder både lovfestet og ulovfestet rett, folkerett og internasjonal rett allerede første studieår. Mener Forvaltningsrett I fungerer godt som begynnerfag.

Støtter utvalgets forslag til fagkombinasjon på tredje studieår. Ønsker at det skal utredes mulighet for å ta emner ved andre fakulteter eller institusjoner i Bergen, som et alternativ til utanlandsopphold.

Samlet sett mener JSU at utredningen gir et godt grunnlag for videre arbeid med studieordningen. Peker på fordelen ved å velge løsninger som har støtte i studentmassen.

Jussformidlingen

Stiller seg positivt til en todelt ordning innenfor et femårig studieløp. Viktig å styrke den rettslige kompetansen i samfunnet og et bachelornivå vil ofte kunne være tilstrekkelig. Positivt at studenter kan forlate studiet etter tre år med en grad. Garantert plass for studentene fra Bergen er helt nødvendig for å holde karakterpresset så lavt som mulig. Mener det er problematisk at arv- og familierett ikke er del av det obligatoriske pensumet. Dette er det fagfeltet der Jussformidlingen har flest saker.

Peker på at en ordning med 60 studiepoengs linjer med eksamen i vårsemesteret vil kunne skape problemer for rekruttering til Jussformidlingen. Ber om at komiteen tar hensyn til konsekvensene for Jussformidlingen i det videre arbeidet. Ønsker at studenter på fjerde studieår skal kunne søke seg til Jussformidlingen.

Jørn Øyrehagen Sunde

Støttar innstillingen og fremhever deling i 3+2, parallelle kurs, utveksling på bachelornivå, studieordninga for masterprogrammet m.m. Har tre forslag for bachelorprogrammet:

1. Det bør skje en samordning av metodeundervisningen som skal skje i regi av hvert enkelt emne. En kan ved slutten av 1. og 2. studieår ha et 5 vekttals-emne som der en utvikler de metodiske poengene som er undervist i løpet av studieåret, med en oppgave på 5000 ord som prøvingsform.
2. JUS349 Rettslig argumentsjon og beslutning må ha et fokus på form og innhold i rettslig argumentasjon og bruk av empiri frå andre fagdisipliner. Det ser ut til at det ene skal ha prioritet over det andre. Det er det ingen grunn til. Den økende kompleksiteten i samfunnet har ført til at retten er åpnere og at saker i mindre grad er avgjort på forhånd gjennom lovgivning, prejudikat og andre rettskilder. Juristene må bruke empiriske data fra andre vitenskaper for å underbygge sin argumentasjon med bl. a. konsekvensanalyser. Studentene må få innføring i bruk av rettsøkonomiske, statistiske, historiske og naturvitenskapelige data kan brukes og i psykologisk og medisinsk diagnose.
3. Fagrekkefølgen på tredje studieår bør endres slik at JUS231 kommer etter JUS234. Ex. phil (rettsfilosofi) bør koma heilt sist i bachelorstudiet og dra trådane frå EX FAC

Mener hver linje på masterstudiet bør ha et obligatorisk komparativt fag. For den internasjonale linjen bør dette være hvorledes internasjonalt produserte normer blir behandlet i hvert land. Dette vil bygge ut den komparative kompetansen og gjøre studentene bedre i stand til å arbeide på tvers av jurisdiksjonsgrenser.

Knut Martin Tande

Mener utredningen er et godt og nyttig første skritt i retning av vurderingen av ny studieordning, men mener prosessen har vært for lukket og at det har vært for liten dialog med fagansvarlige. Det bør legges opp til en åpen prosess i fortsettelsen, der lærerne blir tatt med på råd.

Mener det er nødvendig med en grundigere utredning av ressursbehov før vedtak.

Mener metodeundervisningen vil bli svekket ved at metodekurset erstattes av metode på hvert enkelt fag. Foreslår et metodefag på slutten av 2. og 3. studieår, «finansiert» ved at studiepoeng tas fra fagene på de aktuelle studieårene. Bacheloroppgaven vil være en passende prøvingsform for et slikt fag.

Humanistisk fakultet bør ikke gis ansvar for undervisningen så langt ute i studiet. Det jurdiske fakultet bør overta ansvaret for ex phil. Mener det er uheldig at studentene skal kunne erstatte rettsfilosofi og rettshistorie og komparativ rett med utenlandsopphold.

Innføring av parallelle kurs bør ikke skje uten langt mer omfattende utredning enn det komiteen har foretatt. Også bruk av digitale hjelpemidler i undervisningen krever langt bredere utredning enn det komiteen har foretatt i Delinnstilling I.

Tore Lunde, Bjarte Askeland, Erling Johannes Husabø, Jørgen Aall, Halvdan Haukeland Fredriksen, Ørnulf Øyen, Ronny Gjendemsjø, Thomas Eeg, Eirik Holmøyvik

Hovedsynspunktet i høringsuttalelsen er at komiteen har gått ut over sitt mandat, ved at det er utredet en ny studieordning, uten at det først er tatt stilling til om det skal innføres en 3+2 ordning. Mener det ikke er tilstrekkelig utredet og dokumentert at det er behov for å foreta en studiereform. Dagens ordning fungerer godt og er populær blant studentene. En utredning av en studiereform krever en helt annen involvering av fagmiljøene. Det er nødvendig å skape solid legitimitet for reformen og opparbeide en stor gjennomføringsvilje ved hele fakultetet for et så stort løft som en studiereform er.

Foreslår en mer trinnvis prosess med arbeidsgrupper og lærermøte.

Ingunn Elise Myklebust, Sigrid E. Schütz

Tar opp plassering og innhold i kursene i Forvaltningsrett og Rettigheter til økonomiske goder. Mener det sistnevnte kurset bør komme etter forvaltningsrettskurset. Stiller seg positivt til innholdet i kursene.

Universitetet i Agder

Enig i at det bør skje en deling av studiet. Mener forslaget til bachelordel er for sterkt rettet mot forberedelse til masterdelen og tar mindre hensyn til kompetansebehovet for de som avslutter med bachelorgrad. Mener det finnes alternativ til løsningen med en femårig master som ramme. Det foreslås at en kan dele opptaket slik at f. eks. 200 tas opp til bachelorstudiet og 200 til det femårige masterstudiet. De 200 plassene som på masterdelen måtte da kunne fordeles i konkurranse også med søkere med bachelorgrad fra de andre institusjonene som utdanner bachelor.

Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo.

Gir uttrykk for at en er imponert over det arbeidet som er utført med Delinnstilling I, men avgir ikke noen uttalelse, da en i Oslo er i gang med tilsvarende utredning.

Universitetet i Stavanger

Slutter seg til forslaget om en 3+2 ordning.

Det juridiske fakultet, Universitetet i Tromsø. Norges Arktiske Universitet

Stiller seg spørrende til om det er mulig å videreføre en femårig integrert master med den målsetting at de tre første årene skal gi en bachelorgrad. Støtter forslaget om et differensiert prøvingssystem. Viser til at fakultetet

innførte dette ved studieordningen av 2003 og har gode erfaringer med det. Det samme gjelder forskningsbasert skrivearbeid

Forskergruppen i helse- og sosialrett v/ Bjørn-Henning Østenstad og Forskergruppen i forvaltningsrett v/Karl Harald Søvig

De to forskergruppene har avholdt et fellesmøte og uttalelsen er utformet på bakgrunn av dette, uten at det i etterkant er godkjent av forskergruppene. Forskergruppene er positive til en todeling av studiet. Mener Forvaltningsrett I egner seg godt som begynnerfag. Mener en fortsatt deling av forvaltningsrettsfaget ville være en fordel for faget, men innser at dette ikke er mulig innenfor rammene for revisjonen.

Helse- og sosialrett ville være aktuelt som valgemne på 5. semester. Positive til spesialisering i offentlig styring på masterdelen. Den nærmere utformingen av dette må en komme tilbake til i neste runde.

Johan Giertsen

Uttrykk for positiv holdning til innstillingen. Gir en omfattende argumentasjon for at familie-, barne- og arveretten bør inngå som obligatorisk fag. Mener en da vil unngå det fokus på penge- og forretningsjuss som den privatrettslige delen av forslaget preges av. Peker på at familieformueretten er krevende, og at hele rettsområdet er inne i en rivende utvikling på grunn av internasjonalisering, sammenstøt mellom religioner, utvikling i bioteknologien som skaper etiske og rettslige spørsmål. Dette rettsområdet gir en arena for analyse av religionenes betydning for rettsutviklingen.

Foreslår at selskapsretten tas inn i første studieår.

Forslår også at masterlinjen i formuerett heller skal kalles privatrett og gi rom blant annet for problemstillinger knyttet til familie-, barne- og arveretten. Støtter at det bør være valgfrihet innenfor linjene.

Vedlegg 3

Nasjonalt Kvalifikasjonsrammeverk

For bachelorgrad (1. syklus) stiller Kvalifikasjonsrammeverket følgende krav til alle kandidaters kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse:

KUNNSKAPER

Kandidaten…

- har bred kunnskap om sentrale temaer, teorier, problemstillinger, prosesser, verktøy og metoder innenfor fagområdet
- kjenner til forsknings- og utviklingsarbeid innenfor fagområdet
- kan oppdatere sin kunnskap innenfor fagområdet
- har kunnskap om fagområdets historie, tradisjoner, egenart og plass i samfunnet

FERDIGHETER

Kandidaten

- kan anvende faglig kunnskap og relevante resultater fra forsknings- og utviklingsarbeid på praktiske og teoretiske problemstillinger og treffe begrunnede valg
- kan reflektere over egen faglig utøvelse og justere denne under veiledning
- kan finne, vurdere og henvise til informasjon og fagstoff og framstille dette slik at det belyser en problemstilling
- kan beherske relevante faglige verktøy, teknikker og uttrykksformer

GENERELL KOMPETANSE

Kandidaten

- har innsikt i relevante fag- og yrkesetiske problemstillinger
- kan planlegge og gjennomføre varierte arbeidsoppgaver og prosjekter som strekker seg over tid, alene og som deltaker i en gruppe, og i tråd med etiske krav og retningslinjer
- kan formidle sentralt fagstoff som teorier, problemstillinger og løsninger både skriftlig og muntlig.
- kan beherske relevante faglige verktøy, teknikker og uttrykksformer muntlig og gjennom andre relevante uttrykksformer
- kan utveksle synspunkter og erfaringer med andre med bakgrunn innenfor fagområdet og gjennom dette bidra til utvikling av god praksis
- kjenner til nytenking og innovasjonsprosesser

For mastergrad (2. syklus) s tiller Kvalifikasjonsrammeverket følgende krav til alle kandidaters kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse:

KUNNSKAPER

Kandidaten

- har avansert kunnskap innenfor fagområdet og spesialisert innsikt i et avgrenset område
- har inngående kunnskap om fagområdets vitenskapelige eller kunstfaglige teori og metoder
- kan anvende kunnskap på nye områder innenfor fagområdet
- kan analysere faglige problemstillinger med utgangspunkt i fagområdets historie, tradisjoner, egenart og plass i samfunnet.

FERDIGHETER

Kandidaten

- kan analysere eksisterende teorier, metoder og fortolkninger innenfor fagområdet og arbeide selvstendig med praktisk og teoretisk problemløsning
- kan analysere og forholde seg kritisk til ulike informasjonskilder og anvende disse til å strukturere og formulere faglige resonnementer

- kan gjennomføre et selvstendig, avgrenset forsknings- eller utviklingsprosjekt under veiledning og i tråd med gjeldende forskningsetiske normer

GENERELL KOMPETANSE
Kandidaten

- kan analysere relevante fag-, yrkes- og forskningsetiske problemstillinger
- kan anvende sine kunnskaper og ferdigheter på nye områder for å gjennomføre avanserte arbeidsoppgaver og prosjekter
- kan formidle omfattende selvstendig arbeid og behersker fagområdets uttrykksformer
- kan kommunisere om faglige problemstillinger, analyser og konklusjoner innenfor fagområdet, både med spesialister og til allmennheten
- kan bidra til nytenking og i innovasjonsprosesser
- Innføring av fordypningsemner i mastergraden

Disse generelle kravene må konkretiseres og omskrives i forhold til juridisk utdanning for å gi mening. I delinnstilling 1 er det skilt mellom BA og MA delene, og læringsutbyttet for bachelordelen er beskrevet slik:

Kunnskaper:

Kandidaten skal kunne forklare:

- det norske rettssystemets oppbygging og funksjon, dets historie og grunnleggende verdier
- hvordan norsk rett påvirkes av internasjonale rettssystemer som EU-rett, internasjonale menneskerettigheter og annen folkerett.
- grunnleggende regler og sammenhenger mellom alle de rettsområder (fagområder) som inngår i studiet, og variasjonen i deres metodebruk og argumentasjon
- juridiske implikasjoner ved aktuelle sentrale problemstillinger i samfunnsdebatten og innen rettsvitenskapen, både nasjonalt og internasjonalt
- de akademiske normer og verdier studiet er bygget på, hvordan disse er kommet til uttrykk i undervisning og prøving og hvordan ansvar for egen læring er integrert i studiets struktur

Ferdigheter og generell kompetanse:

Kandidaten skal kunne:

- gjennom anvendelse i gitte situasjoner, vise at grunnleggende materielle kunnskaper, innen studiets ulike fagområder, holder en akseptabel kvalitet
- identifisere og løse juridiske problemstillinger basert på gjeldende rett, studiets felles kunnskapsbase og etiske normer. Kandidaten skal være seg bevisst og kunne begrunne de valg og prioriteringer som ligger til grunn for argumentasjon og løsninger hvori også det internasjonale perspektivet synliggjøre der det er relevant for problemløsningen.
- demonstrere hvordan man innhenter og systematisere relevant rettslig materiale, og kritisk kunne analysere materiale innhentet fra nasjonale og internasjonale rettskilder, inklusive faglige fremmedspråklige tidsskrifter.
- formidle problemstilling og løsning både skriftlig og muntlig, og i form som er tilpasset aktuell målgruppe.
- kunne arbeide i gruppe med andre som en deltaker som bidrar aktivt til gruppens utvikling av god praksis og ferdigheter i løsning av juridiske problem

- reflektere over egne kunnskaper, utnytte faglige tilbakemeldinger til egen læring, og selvstendig tilegne seg ny kunnskap

Læringsutbyttet for masterprogrammet er beskrevet slik:

Kunnskaper:

Kandidaten skal kunne:

- forklare det vitenskapsteoretiske grunnlaget for rettsvitenskap
- redegjøre for den rettsvitenskapelige forskningsfronten, med ulike faglige synspunkter, innen de rettsområder som inngår i kandidatens spesialisering.
- forklare juridisk metodebruk og anvendelsen av denne, både innenfor og utenfor gjeldende rett
- redegjøre for norsk rett i historisk og komparativt perspektiv
- redegjøre for ulikheter mellom juridisk forskningsmetode og metodebruk i andre vitenskapsfag som har relasjon til norsk rettsanvendelse, og hvordan dette påvirker rettsanvendelsen.
- bruke fremmedspråklige rettsvitenskapelige kilder, og formidle det innholdsmessige på aktuelt fremmedspråk.
- de akademiske normer og verdier studiet er bygget på, hvordan disse er kommet til uttrykk i undervisning og prøving og hvordan ansvar for egen læring er integrert i masterstudiets struktur

Ferdigheter og generell kompetanse:

Kandidaten skal kunne:

- foreta en selvstendig analyse av juridiske problemstillinger på en grundig, helhetlig, kritisk og balansert måte, og resonnere seg frem til et faglig forsvarlig standpunkt gjennom avklaring av spenninger mellom ulike gyldige argumenter og mellom underliggende rettslige og samfunnsmessige verdier.
- analysere fremlagt forslag til løsning på et komplekst juridisk problem, og argumentere for eventuelle forbedringer eller alternativ løsning, også utenfor gjeldende rett.
- selvstendig planlegge, styre og gjennomføre større juridiske arbeidsoppgaver og prosjekter innen en gitt tidsramme, og utforme løsningsforslag som ivaretar både nasjonale rettslige og samfunnsmessige forhold og internasjonale rettslige forhold.
- Kunne tilføre juridiske argumenter i et ikke juridisk problemkompleks, og drøfte dette i en tverrfaglig sammenheng. På dette grunnlag synliggjøre eventuelle juridiske vilkår for eller følger av alternative løsningsforslag.
- tilegne seg ny kunnskap både på eget fagfelt og innen tilgrensende fag, for å kunne løse juridiske problem på rettsområder som ligger utenfor bachelor- og masterstudiets fagtilfang.
- bidra både til kunnskapsbygging og -deling med kollegaer gjennom aktiv bruk og kritisk analyse av ulike rettsvitenskapelige og andre samfunnsrelaterte informasjonskilder.
- demonstrere ferdighet i bruk av jussens uttrykksformer, både i skriftlig og muntlig form
- gjennomføre juridisk rådgiving overfor oppdragsgiver, kollegaer og andre

Vedlegg 4
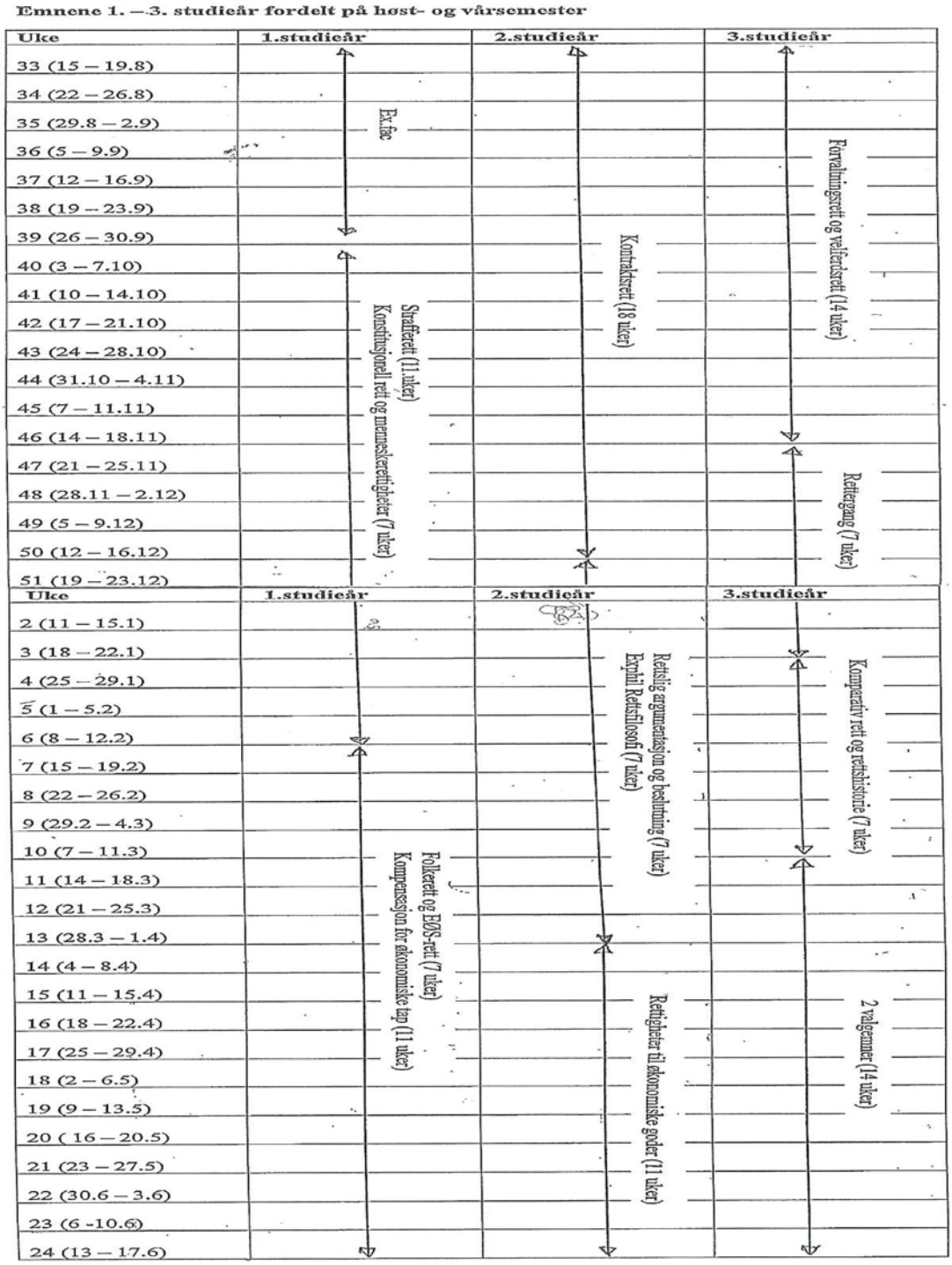
Emnene i 1. – 3. studieår fordelt på høst- og vårsemester